

2011-2012

Noizbehinkako Agenda Oharrak (I)

PATRI URKIZU

Urtarrilak 31.

Donostian trenea hartu dut Bartzelonarako, LAIREM kongresurako aitzakian. Hau da, *Literatura, Art i Representació a la llarga Edat Mitjana*-ren siglekin osatu izena, akronimoa. Goizeko zortziak laurden gutxietan aterra eta ordu biak laurden gutxitan iritsi gara CSIC-eko erresidentziara *Egipciaques* kalean datzana. Atzo Francesc-ekin hitz egin nuen. Azkenean Marga ez dator ama ez dagoelako oso ongi, jada 94 urte baititu eta Julieta zaintzaile kolonbiarra ere ez dagoenez behar bezala, ospitalean dago, eta gelditu egin da zaindari. Ea, bada, laster errekeruperatzen diren...

El Monestir jatetxean nago bazkaltzen, bakar-bakarrik, musika goxoki entzunez. Erosoa da lekua, ez dabil jenderik ia eta Mari Karmenekin hitz egin dut. Elkar ikustekotan gelditu gara. Almejak espagetiekin oso onak, piperminex eta belarrez onduak. Hau bai dela aspaldiko partez, bakardadearen lasaitasuna. Kafea hartu eta Ramblatik ibilalditxo bat eman eta gero lo kuluxka egitera joango naiz. Oroitzapenak ez galtzeko *Cafè de L'Òpera* bisitatzen dut, beti gustatu izan baitzait bertako mostrodorea, ispiluak irudi modernistekin, zurezko mahai borobil eta esalki kolore berdinekoekin, eta sagar-opila dastatzen dut bigarren kafearekin batera.

Arratsaldeko zortziretan gelditu naiz Francesc-ekin Teatro Romearra joateko ikustera Carles Soldevilaren *Bola de neu*. Sarrera libre da eta Jordi Casanovesek zuzentzen du irakurketa dramatizatua, zein honako aktoreek egiten duten: Àngels Bassas, Jordi Boixaderas, Abel Folk i Mingo Ràfols, Miriam Alemany, Joan Berlanga, Camilo García eta Clara Moli-

né Xirgu. Hiru pertsonen arteko amodio ixtorioa kontaktzen da, 1920 urte inguruan kokatua, Barcelona snob eta artisten mundua. Pintura, politika, kritikoak, emakumeak eta hauen fideltasun ezak...

Otsailak 1.

Tarragonan gaude, *Facultat de Lletres de la Universitat Rovira i Virgili* izenekoa, zeren honek eta *Centre d'Estudis i de Recerca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona* (UAB) delakoak eta *Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* i *l'Institut Italià de Cultura de Barcelona* erakundeek antolatzen baitituzte bi egunotako jardunaldiak. Joglearrak, ministrilak, aktoreak: literatura, musika, artea eta ikuskizunak Europa erro-manikoan XII. mendetik XVIera da gai orokorra eta aski zabala. John G. Style, Jordi Ginebra, Francesc Massip, Costanzo Di Girolamo, Maricarme Gómez Muntané, Daniel Rico Camps, Carlos Villanueva eta Lenke Kovács-en hitzak, txostenak eta irudiak entzun eta ikusi ondoren nire txanda dut, eta gaia honakoa: *Canciones Vascas del Tardomedioevo y del Renacimiento*.

Esandakoen laburpena gaztelaniatik euskarara itzultzen dudana hauxe litzateke: Aspaldi da ezagutua izan dela Euskal Herria Pirineotako bi aldeetan dantzari eta kantari dabilen herrialdea bezala. Eta abestien lekukotasunak bilatzen hasiz gero hor daukagu 1452ko Bizkaiako Foru Zaharra, non aipatzen diren *mujeres que ponen coplas y cantares*, koplak eta abestiak kantatzen dituzten andereak, alegia.

Eta nola Esteban de Garibay (1533-1599) Felipe II -a erregearen historialariak bere *Memorias* delakoetan, hots, autobiografian jaso zituen *Endechas de mujeres que por conservación de esta vejez las he querido referir aquí*, esan nahi baita, kontserba zitezen antzinako kanta haiek nahi izan dituela jaso emakumeen *eresiak*... Dena den 1545ean Bordelen argitaratu zuela euskal lehen liburua Bernat Etxeparek eta bertan besteen artean *Sautrela* eta *Kontrapasa* moldatu zituela. Poema hauek Mikel Laboa eta Xabier Letek adibidez abestu izan dituztela. Eta aurkitu berri den Joanes Perez de Lazarragaren (ed. P. Urkizu, 2004, *Dianea & Koplak, Madrid 1567*) kantutegian aurki daitekeela bilantziko elebidun bat zein abestu behar den *No me digáis madre a Fray Antón* doinuaren arabera, eta Salbatierrako erreketaren kanta (1564) *A los maitines era ... doinuarenera*. Eta ez dela aphantzi behar ere eskuzkribu berean aurkitzen direla M^a Estibaliz de

Sasiola (+ 1611) euskal andere idazle lehenaren zenbait poema, tartean *Mendi altuan erurra daidi*, oso zabaldua zena eta kantatzen dena omenaldi gisa Amodioari eta Naturari.

Otsailak 2.

Gaur asteartea, Bartzelonan ditugu hitzaldiak, *Reial Acadèmia de Bones Lletres*-en areto nagusian. Almudena Blasco, Sandra Pietrini, Francesc Massip, Donatella Siviero, Daniel Rico entzun ditut plazer handiz. Italia, Kataluina eta Gaztelako adituek aurkezturiko lanek eta ikerketek benetan oso-oso interesgarriak iruditu zaizkit. Bai eta aurkezteko era...

Otsailak 6.

Leire Lopez Ziluagak *Berria*-n gaur Koldo Izagirrereren saioa euskararen heriotzaz mintzo delarik, Unescoren informe ezkorra aipatzen du, bai eta *El libro negro del euskera*, baina zerbait gehiago ere badela dio, etorkizunean auzitegiko medikuren batek euskararen gorpua aztertu beharko balu, kontuan hartu beharko lituzkeen aztarnak ematen dituela liburuak. Baina ez dela horretara mugatzen, ez dituela froga hutsak metatzen, baizik eta froga horietatik abiatuta euskararen inguruko hainbat gairi buruzko hausnartzea dela: gaur egungo elebitasun eredia, euskarak erakarri egin behar duelako ustea, etorkinak eta euskara lehen eta orain, euskararen lurraldea eta abar. ... Eta argudio sendotan oinarritutako eztabaida eskatzen du.

Otsailak 13.

Mikel Elustondok gaur *Berria*-n Koldo Izagirrek Susa argialetxean plazaratu duen *Autopsiarako frogak*. Arseniko aztarnak gure hizkuntzan. saioa dela eta honako hitzak jasotzen ditu egilearen ahotik: «Politikoki eragin beharko dute euskaldunek, euskara marjinaziotik ateratzeko». «Biharko» idatzi du, baina «oraindirako alerta bat» izan dela uste du. Euskararen «heriotza naturalaren» teoria gezurtatzeko «frogak» bildu ditu. Gain begirada bat eman nion, baina Ramonek eztabaidatu nahi duela saioak dienez eta, erosi ondoren, irakurtzen jarri naiz arretaz eta gogoz.

Otsailak 24.

Mattin Irigoienek gonbidaturik Donapaleura joan naiz UNED-eko *Revista de Lenguas y Literaturas catalana, gallega y vasca* aldizkarian iaz argitaratu *Jean Etxepare: bertso-konplaintak (1873-1889)* artikuluz hitzaldia ematera, horretarako bereziki *power-point-a* prestatu dudalarik. Hitzaldia Herriko Zerbitzugunearen gibelesko salan izan da, eta afalostean denez, jendea animatu egin da hitzaldia bukatutakoan gauzak kontatzera, ezagutzen ez zuten herritarraren kantagintza alde batera utzita, beraiek bizitako ixtorioak gogoratzen.

Otsailak 26.

Gorka Erostarbek *Berria*-n gaur honakoa dio, alegia, Arrate Egañak Donostia Hiriko Kutxa Literatur saria antzerkiaren alorrean, *Egia* izeneko antzerki obrarekin irabazi duela. Aurelia Arkotxak, Imanol Eliasek, Daniel Landartek, Ana Toledok eta Patri Urkizuk osaturiko epaimahaiak Egañaren lana hautatu duela, sariketara aurkezturiko hamasei lanen artean. Atzo eguerdian jakinarazi zutela garaileak nor izan diren sariketaren 52. ekitaldian. Komunikazio tresna berriek izan ditzaketen arriskuen inguruko delatela, besteak beste, sarituriko antzezlanari -20.000 euroko saria eman diotela-. Arrate Egaña 1998an agertu zela plazara, *Baporea* saria irabazi baitzuen *Printzesa puzkertia* liburuarekin. Geroztik, umeentzako beste hiru lan argitaratu ditu, eta nobela bat ere idatzi duela: *Kixmi* (Elkar, 2005).

Otsailak 27.

Koldo Izagirrek Sari Nazionaletan bere saioa aurkezteko eskaintza egin diodalarik, honakoa erantzun dit:

Kaixo Patri!

Estimaten diat liburuak zer edo zer balio lezakeela uste izana, baina lasaiago geratuko nauk hautatzen ez baduk. Nahia go diat Nazionalera gabe. Iazkoetan, saiakeran Patziku Perurenaren *Goizuetan bada gizon bat* gustatu zitzaidan gehien. Bueno, gehien eta asko. Eskerrik asko deiagatik!

Segi fuerte, adarkada batek ez hau plazatik aldunduko!

Koldo.

Ez dut gogoratzen ongi garai honetan Ramon Saizarbitoriarekin ematen nituen ibilaldi arinetan euskararen heriotzaren frogak zirela eta zer esan genuen. Baina bai, nire aldetik formalki saioan bazirela gauza batzuek ez nituenak oso gogoko, hala nola bibliografia modu txinoan ematea, erreferentzia bibliografikoetan egile eta editorearen falta, puntuazioa dela eta, alegia, komaren ezabatzea askotan, eta gaia tratatzera-koan mosaiko gisa eta anekdotario moduan ematea ixtorioak, jauzi historikoak, eta batzuetan akatsak, nola Paulo Ulibarrik euskarazko lehen egutegia idatzi eta inprimarazi zuela esatea (!), Joanes Leizarraga Beraskoitzekoa ahantzita. Bernat Etxepareren testua transkripzioan aldatzea...

Martxoak 26.

Irun Poesia Saria ematen den azken urtea. Hamabost poema liburu aurkezten dira eta Asier Serranok **Desterratu**n **piztiarioa** titulaturiko poemarioari hoberenesten diogu. Barne kontzientziaren solas etengabea, gutxi landua esaldi loturarik gabeak, arrunta, nire ustez, baina beste epaileen iritzia ezberdina denez, hau izan da irabazlea. Ohartzen ari naiz poesiaz nire irizpideak eta oraingo kritikari batzuenak ez doazela batere bide beretik.

Apirilak 11.

Gregorio Monrealek eskatuta Maria Bayo Jakiunden sartzearen aitzakiz galdetu zidan ea egingo ote genuen Anton Abbadiaren afixekin erakusketa bat honen jauregian eta bertan hitzaldi batzuk eta zeremonia. Nire adiskide eta bertako zuzendari zen Céline Davadanekin eta Hendaiako Auzapezarekin gelditu ginen bilera baterako eta dena ezin hobeto konpondu zen. Donostiako Copy Vasc-en erreproduzitu zituzten etorkizko tamainan kartelak eta gaur jasotzera Igaran daukaten almazenera joan gara Jakiunden idazkari lanak egiten dituen Jone Karresekin. Jonek alokatu duen Furgoneta batean sartu eta bagoaz Abbadia jauregira, bertan ahalik eta modurik dotoreenean ezartzera. Ikusitakoan Célinek esan du egon daitezkeela erakusgarri urte bukaeraraino. Noski, ez da batere albiste txarra. Abbadiak egin lana jende anitzek, urtean 35.000 bisitari pasatzen denez gatzelutik, dastatu ahal izango baitu, eta bidena-bar euskararen historia apur bat.

Apirilak 15.

Maria Bayo soprano nafarraren inbestidura Pedro Migel Etxenikeren eskutik jaso ondoren, bagoaz denak bazkaltzera Hondarribira. Nafarroako Opuseko errektorearekin, Deustuko errektorearekin eta Maria Bayorekin besteak beste suertatzen naiz mahainean.

Mariari, zorionak eman dizkiot omenaldiagatik eta egin duen hitzaldi xume eta mamitsuagatik. Hitz egiten dugu ere pixkat, minbiziak hartuta daukan elkarren adiskide eta Margaren partetik lehengusu daukadan Mari Karmen Arangurenez. Entzuten dut nire ezkerrera nola Jesuitak eskatzen dion Opusekoari lagun diezaion eztakitnor santu izendatu behar dutela eta Vaticanoko pasiloetan barrena. Oraindik hamaika ikusteko eta entzuteko gaude!

Arratsaldean lehenik François Beauducel irakasle fisikariak Anton Abbadiaren azterketa magnetikoen gaurkotasunaz eta balioaz mintzatu zaigu, eta gero neri suertatu zait hitzegitea Anton Abbadiaren bizitza zertzelada zenbaitez, sortu zituen Lore Jokoez eta burutu zituen euskararen aldeko lanez. Kantak, arazo teknikoak zirela medio, pixkat itsusituak atera dira eta ez bere gardentasun osoan nahi nuen bezala. Zer eginen dugu, bada.

Azken orduan teknikak erdi-potto egin baitzigun. Aretoa betea dago, baina ez dit, ohituta egon arren, ilusio gehiegi egin ikusteak lehen lerroan Pedro Migel Etxenike presidentek nola ixten dituen begiak, ez dakit hobeto bereganatzeko abestien adiera, edo lo-kuluxka egitearren. Dena den, aspalditik Anton Abbadiak merezi zuen omenaldia jaso du oraingoan *Jakiunde, Zientzia, Arte eta Letren Akademiaren* eskutik, bere unibertsaltasun balioak direla eta legami izan zelako Euskal hizkuntza eta kulturaren pizkundean XIX. mendean. ZAZPIAK BAT kartelaren ale bana banatu zaie partaideei, hau da, Mesnard-ek Parisen egin litografia Donibane Lohizuneko Festetarako Abbadiak eginarazia 1892an, eta denak pozik egun ona pasatu dutelako, batzuek komentatu dutelarik ez zutela pentsatzen ezagutzen zituzten abestiak hain zaharrak zirenik, hots, hemeretzigarren mendean sortuak.

Apirilak 26.

Atzo Bazko Biharamuna zenez ohi bezala Sarako Liburu eta Disken Ferian izan ginen, eta aspaldidanik egin ohi dudana bezala harantz abiatu

nintzen liburu berrien uzta biltzera, errito gisara ia. Aitor Renteriak *Berria*-n ematen du aurkezpenen eta giroaren berri. Kiroldegia jendez blai, koloretsu, globo zuri, gorri eta berdeak aidean, egile-saltzailez ere bai, eta jende ezagun asko. Agurtu ditut adiskide zahar batzuk eta liburu zenbait erosi. *Maiatz-en* Luzien Etxezarretari, *Utriusque Vasconiae*-n Paulo Iztueta, Jokin Apalategi eta Maite Idirini beren bildumakoren bat erosi eta Eugenio Arozena eta Daniel Landartekin argazki bat elkarrekin atera digu, Luis Aramberri Amatiñok, une honetan bertatik igarotzen ari baitzen. Hau dela eta honako gutuna jaso dut gaur:

Patri adiskidea:

Zure emaila eskuratu dut Erramun Osari esker.

Lerro pare bat baino ez atzokoa azaltzeko edo. Kontua da ez zintudala ezagutu eta, hartara, ezin ba normaltasunez agurtu.

Eta ez zintudan ezagutu, ez ikaragarri aldatu zarelako —aurpegiz behintzat benetan lerdin eta sasoiaren zaude— nere burmuinetako disko gogorra nora ezean geratu zelako baino. Aurretik ere tarteka-marteka gertatu izan zait holakorik. Medikuarekin kontsultatu izan dut, Alzheimerren lehen urratsak ote diren, baina ez omen da horrelakorik ezer. Ez lar arduratzeko.

Seguru nengoen ezagutzen zintudala, susmoa ere banuen idazleren bat zinela, baina ezin gero izenik bururatu. Eta ez nintzen ba galdetzen hasiko: “Eta zu... nor zara?”

Argazkia atera ostean Adolfo Arejitari erakutsi nion, nor ote zinen galdezka, eta harri eta zur erantzun zidan bestelakorik galdetu gabe.

“Zahartzen jiharduat” esan nion eta kitto.

Argibide hau zor nizula uste izan dut. Besterik ez.

Eutsi goiari.

Amatiño

Nabari zaio beti bezain erne eta bixi-bixi dagoela Amatiño eibartarrari, inolako alzheimerrik gabe luman ez buruan. Ez naiz harritzen ez egagutu izana 1985az geroztik ez baikara egon elkarrekin.

Maiatzak 5.

Josu Jimenez Maia nafarrak Euskal Idazleen Elkartearen zuzendaritza bazordean idazkari lanetan dabilenak idatzi dit eta beste zenbait gauzaren artean honakoa esaten dit:

Agur t'erdi, Patri:

[...] Dakizukeenez, urrian beteko dira berrehun urte A. Xaho Atharratze-Sorholúzen jaio zenetik eta, hori dela kausa, ezin egokiago litzateke zerbait egitea gure xuberotar preziatu horren izena eta izana plazaratzeko eta ezagutarazteko. Iza-nez ere, asmo horiek lagun, Euskal Idazleen Elkarteak badu urriaren 10aren inguruan jardunaldi bat antolatzeko egitas-moa, Donostiako Koldo Mitxelena kulturgunean. Jardunaldi hori antolatzen hasiak gara Euskal Idazleen Elkartean, baina oraindik ez dago zeharo zehaztuta zein egunetan, zein ordu-tan eta nork hartuko duen parte. Xahoren idazlanez eta ha-ren lan literarioaren inguruko hitzaldi bat emateko zuregan pentsatu dut. Ordu erdiko edo berrogei minutuko hitzaldia liriateke. Badakit oraindik hilabete batzuk falta direla, baina kontu hauek denborarekin prestatzea iruditzen zait egokie-na. Prest egonen zinateke? Zer iruditzen zaizu? Egokia de-ritzozu? Ezin baduzu, edozein dela kausa, eta bestelako pro-posamenik bazenu, iritzia biziki eskertuko nuke.

Baiezkoarekin erantzun dut aspaldidanik bainabil Chahoren bizitza eta obraren inguruan lanean, eta haren idazlanek izan zuten harrera eta eragina aztertzen.

Maiatzak 10.

Marta Merino Eusko Jaurlaritzatik idatzi dit esanez oraindik ez di-tuela Miarritzeko *Atlantica* argialetxetik erantzunik edota bete behar dituzten paperak dirua jaso ahal izateko. Beraz, joan beharra dut edito-rialetxera bitartekari lanak egitera, onartu baitu Kultura Kontseila-ritzak, Lurdes Auzmendiren bitartekotasunari esker, ordaintzea edito-rialari paga diezaion Edurne Alegriari Anton Abbadiaz egin dudan

liburua eta Miguel de Unamuno saioa irabazi duenaren itzulpena. Ixtorio hau ez nuen, noski, bideratuko Céline Davadan-ek orain berritan eta lehenago Frédéric Soulu-k eskatu ez balidate frantsesera itzul nezan egindako biografia saioa, inguruetakoa herrietatik bisitan etortzen ziren gaztetxoek eta helduek ez baitzekiten / ez baitakite ia deus garai batean *Eskualdunen Aita* deitu zutenaz.

Ekainak 9.

Francisco Rubio, Errenteriako Institutoan lankide izan nuenak duela egun batzuek idatzi dit eta esaten nobela beltz bat idatzi duela *Donostia* titulatu duena, eta Jon Lauko pseudonimoarekin plazaratu duela. Pasatzeko M.A.ri eta gustatuko litzaiokeela biek zerbait idaztea nobelaren inguruan. Gaur arratsaldeko zazpiretan aurkeztu da Liburutegi Municipal sotoko aurkezpen aretoan, Mikel eta biok saiatu garelarik ahalik eta modurik txukunenean zerbait esaten Bartzelonako Meteora argitalexeak plazaratu obraz. Hona bada nire komentarioa:

34 urte eta ura bere bidean

Arratsaldeon denoi. Buenas tardes a todos.

Niretzat plazer handi bat da hemen lagun-zaharren artean berriro aurkitzea liburu bat delarik aitzakia. Francisco Rubiok idatzi zidanean duela denboratxo bat bere nobelako zenbait pasartetan euskara zuzentzeko aholku eske, sentsazio estrainio bat sentitu nuen, poza eta kezka. Jakingo ote nuen galdera haiek erantzuten behar bezala? Erraza zen euskarazko esaldi batzuek zuzentzea, baina bazen amodioz eta sinpatiaz idatzitako nobelatxo haren barnean beste zerbait sakonagorik. Elkarrekin oroitzapenetan murgiltzeko konbitea. *Izpirituaren zaindaria da Memoria*.

Oroitzapen ezberdinez eraturiko prisma irregularra, honen islak forma desitxuratu, anbiguo eta aldakorrak izaten direlarik. Baina bertan eleberrigilearen luma zorrotza eta lupa ezartzen direnean argitasun eta klaritate berriz ikus daitezke zoko haiek.

Jon Lauko. Donostia, (1977). Eta pseudonimo honen atzean Camin real-en jaio eta Instituto Ibañez Martín-etik Laborde-taren irakaskintzaz baliatutako Francisco Rubio, matematiketako irakaslea, gure lankidea Errenteriako Batxiler Institu-

toan. John Le Carré, neronek bezala oso maitea duen nobelistaren egun-egungo ixtorioetan maiz murgildua. Eta miresmen hortatik eta *hirurkoren* analogiaz, *lauko* asmatu digu Pakok. Irakaskintza eta eleberrigintza berezi nahiz edo. *Donostia*, eta zergatik ez? Dublinek, Parisek, New-Yorkek, Madrudek, Bar-tzelonak eta Bilbok baldin badituzte beren nobelistak, zergatik ez Donostiak? Eta koadro “konpara ezin” honetan (oroi-tzen naiz Ramon Saizabitoriaren *Ehun metro-z*) bozkote bat, pertsonaia nagusiak, alegia: Kepa Gabarain (Errenteriako Institutoan zuzendari izan genuen Maite Gabarainez gogoratuz ote?), Guillermina Anglada erreportera ospetsua, Aintzane, Mikel eta Monsieur Cambremer, ETA-n infiltratu nahian dabilena. Hots, Herioren hegak bazterretan.

Javier Pueblak dioenez (Cambio 16), *Donostia es una bala política y policíaca en la que el ambiente es más importante que los personajes e incluso que la acción*. Thriller antzeko baten aurrean gaude, baina baita ere amodio ezinezkoz eta sexoz jositako harremanez, eta estilo arin eta xalo batez ehundutako mataza baten aurrean. Zehaztasunez eta kariñoz deskribituriko espazioetan eta ekintzetan: Badia, Hotel Londres, Klub Nautikoa, Urepel jatetxea, Hendaiaiko Librería Arkatz (*Mugalde* Liburu denda benetazko izenez), eta beste...

Baina gauza guzti hauetaz Mikelek hitz egingo dizue, bere begirada zorrotzak lau aldiz irakurri baitu *novella* hauxe. Berak du, bada hitza.

Ekainak 10.

Alex Bengoetxeak Euskara Patronatutik idazten dit enkargatu Serafin Barojaren antzerkiei buruz moldatu nuen edizioaz, Alberdaniaren esku utzi eta bazterreratu zutenaz:

Kaixo, Patri:

Gogoan izango duzu Serafin Barojaren idazlanen bilduma bat prestatu zenuela Euskara Patronatuarentzat. Orduko asmoa Bertako bilduman argitaratzea zen, Alberdaniaren eskutik. Baina asmoak asmo, kontua da bilduma hori etenda dagoela 2010etik, urribidea ekarri digun krisi santu honengatik, eta gainera, ez du itxurarik, aurten behintzat, argitaratzeko

aukerarik izango denik. Aurrerago zer gertatuko den, krisiak eta udalgobernu berriak argituko dute. Gauzak hala, pena litzateke egindako lana probetxu gabe uztea eta horregatik kontsulta egin nahi dizut ea gure webgunean (www. euskaraz.net) argitaratzea ondo ikusiko zenukeen, eta hala balitz, baimena emango zenigukeen hartarako. Zure erantzunaren zain gelditzen gara beraz. Bidebatez, beste kontsulta bat egin nahi nizuke, Donostiako euskal testuekin lotutakoa. Gatz-Errotaren *Kintoak* liburua atera zenuenean, *Baserritarra* aldizkaria baliatu zenuen horretarako. Hitzaurrean esaten denez, aldizkaria ez dago osorik ez Lopez-Mendizabalen fondoan ezta Koldo Mitxelena kulturunean ere. Hortik interpretatzen dut bi iturri horiek erabili zenituela testuen bilduma egiteko. Hala bada, eskertuko nizuke Lopez-Mendizabalen fondoan non kontsultatu daitekeen esango bazenit. Izan ere, dakizunez, donostiar askok parte hartu zuten *Baserritarra* egiten eta horien testuak eskuratu nahi genituzke. Aldez aurretik mila esker. Besterik gabe, ondo izan.

Eman nizkion, bada, eskatzen zizkidan xehetasunak eta noski, onartu nuen lana euskaraz.net interneteko atarian argitaratu eta interesatu gutzien eskutara irits zedin dohan.

Uztailak 5.

Agosti Chahoren jaiotzaren bigarren mendeurrena denez, EIE zer-bait egiteko dagoelarik eta ni prest laguntzeko ohi bezala, beste gutuna bidali dit Josu Jimenez Maiak omenaldiko xehetasunak emanez:

Kaixo, lagun:

Gaur Donostian egin bileran zehaztu dugu Xahoren jardunaldien gaineko egitaraua. Hiru eguneko egitaraua egin dugu. Koldo Mitxelena Kulturgunekoek ezarritako baldintzen arabera. Urriaren 4, 5 eta 6an egingen dira jardunaldiak, Koldo Mitxelena Kulturgunean, arratsaldeko 7etatik 8,30ak arte. Zehaztapen batzuk lotzeke egonik ere, zure parte hartzea “**Xahoren literatura lan**” izeneko hitzaldia horretan urriaren 4an izanen da, asteartearekin. Zu baino lehenago Fermin Arkotxa arituko da Xahoren bizitzaz eta biografiaz. 40 minutuko hitzaldia, ez gehiago. Bigarren egunean “Xaho XXI.

mendean” izenburupeko mahai-ingurua eginen dugu, Kepa Altonaga moderatzailea eta bertan egonen dira Fermin Sanchez Agurruza, Fermin Arkotxa eta J. L. Davant, azken honek oraindik konfirmatu ez didan arren. Hamarna minutu izanen du bakoitzak botatzeko bere “speech”a, eta gero eztabaida edo hausnarketa orokorretako, ordubete. Ez omen dago dirurik jende gehiago konbidatzeko, maleruski. Azken egunean Mikel Markezek kantaldi bat eskainiko dik Xahoren kantutegiaren haritik. Bertzalde, EIEren Idazkuntza Kontseiluaren baiezkoaren zain egonik ere, nik proposatu dut EIEren “Hegats” aldizkariaren hurrengo zenbakia Xahoren gaineko monografikoa izatea. Hortaz eta beraz, ez legoke gaizki idatziz jasotzea, Durangoko Azokarako aterako den *Hegats*-en atera litekeek-eta. Litekeena da aldaketaren bat edo beste izatea, baina nahi nuen zuk lehenbailehen jakitea. Presazko mezu hau ideia bat har dezazun oraingoz bederen nahikoa izanen delakoan, ez adiorik Ongi pasa oporrak eta irailean jarriko naiz berriz zurekin kontaktuan.

Baiezkoa eman nion eta lana garaiz iritsiko zitzaiola ere agindu nion, ia buruturik bainuen.

Uztailak 22.

Jean Baptiste Orpustan adiskideak gaur Prousten lanetatik baten itzulpena bidali dit PDF gisa, 3MB pisuduna, zeinak adierazten duen zenbat lan egiteko gai den orzaiztarra. Hona gutuntxo:

Uztailaren 22-an, Orzaizetik, P. eta M. Urkizuri,

Baigorriko auhari gozagarrian aipatu zen Proust-en itzulpen hari behako baten emaiteko guran baldin bazirezte oraino, nun eta nola ager daitekeen ez jakinean (behar bada bakarrik Internet-en ezarriko da) huna hemen rtf-ean eta idekitzen ahalko duzuen moldean, agian, eta dakizuen bezala “Atxular-Oihenarten idazkeran”. Eztuzue aurkituko ez “Swannenetik” (elatibo bitxia) ez “Swann)ik” ere. Goraintzi.

Aipatzen dit, nola afari gozo bat egin genuen elkarrekin (Julio, Karmen, Marga eta neronekin) Arce jatetxean uda partean iaz, Izpegiko kaxkorainoko ibilaldia egin genuelarik goiz partean. Eta siestaren ondo-

ren piszinan mainatu eta afaltzeko prestatu ginelarik bururatu baitzitzaidan gonbitea egitea arratsalde eder hartan, ez baitaude hain urrun Orzaize eta Baigorri, solasa musikaz, literaturaz eta eguneroko bizitzaz arin-arin joan zitzaigularik jan-edan bikainen artean. Hona nola itzuli duen Prousten lana: *Aro galduaren bila I. Zuanen etxe aldean*.

Abuztuak 14.

Juan Mari Arrizabalaga, Kontxa Alvarez adiskidearen koinataren senar alargunduak, oroituz Villafranca de Navarra, Alesbeseko frailekume garaiak, teatro taldean 1959ko gabonetan Aita Maurorekin parte hartu genuen fotografia eder bat igorri dit, galdetuz ea ezagutzen edo oroitzen ditudan ikaskideak, honako beste gutuntxoarekin:

Kaixo,

nere memoria ez dek oso fidagarria, baina bat-batean atera zaizkiten abizenak hor jarri dizkiat bakoitzaren perfilari itsatsita. Behin abizena ikusi ezker, pentsatzen diat berataz datu, oroitzapen eta bizipen gehiago bururatuko zaizkikela. Ahal dela, onak ekarri eta txarrak historiaren ilunpetan urperatu!

Ondo izan.

Eskertu dut Juan Mari Arrizabalaga, oroituz zein mutiko alaia eta sinpatikoa zen, eta era berean jarraitzen duela, noski. Nola neure burua ikusten dudan zutik, serio, eskuinera Trokoniz-en aldean, Zabaleta (Azkoitikoa, medikua orain?), Sainz (donostiarra, gu baino zaharxeagoa zena eta beste). Hi lehen ilaran ezkerretik hasi eta hirugarrena haiz ezta? Eta besteen izenak oroitzen baldin badituk bidaliko dizkidak?, ihardesten diot erantzun mezuan.

Abuztuak 24.

Ramonek galdetzen dit ea nola esango nuke *Quien tuvo retuvo*, eta M.A.rekin kontsultatu ondoren, honako zerrenda bidaltzen diot: *Oindio eusten dio; Oraindik badik grinik; Oraindik gordetzen dik kemena; Zuenak mantentzen dik; Ez du galdu indarrrik / kemenik / grinik / adorerik / kuraiarik; Zezakeenak badezake; Ahal zuenak badezake; Zukeenak baduke; Bazeukanak badaukake; Bazeukanak gaztaroan gordetzen du zahartzaroan; Bazuen eta eutsi*

egin dio. Izaki, eutsi eta atxiki. Eta beste... Gero euskara pobrea dela esango ditek... Ongi bizi, Ramon.

Irailak 5.

Katalina Eleizegi euskal antzerkigilearen lana aztertu du Amaia Alvarez ikerlariak Euskal Herriko Unibertsitatean aurkeztu berri duen doktore tesian Marijose Olaziregiren zuzendaritzapean: *Generoa eta nazio identitateak Katalina Eleizegiren antzezlanetan*. Alvarezen tesiak Eleizegiren «memoria berreskuratzeko eta lana ezagutarazteko» helburua dauka, beraxek azaldu duenez. Ikerlanak arreta berezia eskaini dio, beraz, Katalina Eleizegik Katalina Erausoren bizitzan oinarrituta idatzi zuen *Erauso Kateriñe* drama historiko oraindik argitaratu gabeari. Antzezlan horren edizioa ere irakur daiteke tesian.

Katalina Eleizegi Maiz (Donostia, 1889-Lizarra, 1963) «egitura klasiikoan» oinarritzen zen antzerki lanak idazteko, ohiko hiru ataletan berezita, eta «drama historikoa» baliatzen zuen oro genero gisa. Baina, Alvarezek azaldu duenez, jorratzen zituen gaiie zegokienez ez zen bate-re tradizionala: gaurkotasuna zuten edukiak aukeratzen zituen, eta, pertsonaien bitartez, ekarpen handia egin zion euskal emakumearen irudiari. «Bere garaiko emakume idazleek ere irudikatzen zituzten emakumezko pertsonaiak eta protagonistak, baina batez ere amaren roletik, kultura transmisioari lotuta, eta kristau on gisa, jakina», azaldu du Alvarezek. «Eleizegirenak ere kristau onak ziren, baina ez amak bakarrik. Bestelako irudi batzuk agertzen dira: emakume gazteak, adimen autonomoa eta erabakitze ahalmena dutenak, beren desirak edo nahiak betetzeko inolako arazorik ez dutenak... ».

Nire txostenaren zatitxoak emango ditut hemen. Lehenik agurra ematen diet epaimahai-buruari, kideei, doktoregaiari, zuzendariari eta beste denei, adieraziz ohorea dela epai-mahaian egotea, beti asko ikasten delako unibertsitate-bizitzako ekitaldi garrantzitsuenetarikoa den honetan. Zorionak zuzendariari eta doktoregaiari egin lanagatik eman ondoren *baina* madarikatuarekin hasten naiz, editatzekotan hobetze-asmoz eginez oharrak.

[...] Txit interesgarri deritzot gure literatur kritika eta hizkuntza aberasteko egin saiakera honi, baina batzuetan zalantzak ditut, zaila ere baita ahalegina, ez ote dituen kalkoak

gordinegi eman: **agentzia** (ekintza), **dekonstrukzioa** (dese-raiketa), **dispositifa** (tresna), **perennialista** (iraunkorzalea), **primordialista** (oinarrizkozalea), **subalterno** (agindupeko), eta beste; halere, **falogoentrismoa**, edota **gynokritika** bezalakoak besterik ezean, mantenduko nituzkeelarik. Mailegu multzo honek, arrotz egiten du tesiaren irakurketa zailxeagotuz, baina, tira, ohitu beharko dugu horrelako hizkeretara ere.

Dena den, lehen eta bigarren partearen artean desoreka zenbait aurkitzen dut. Eta literatura konparatuari dagokionez, ondoren aipatuko ditudan hutsune nabarmenak. Hartzen badugu **Katalina Erauso**, Eleizegik bere antzerkirako hautatu pertsonaia mintzagai, adibidez, azpimarratu behar dut tesian komentario benetan interesgarriak egiten direla kritika feministaren bidetik, baina **andere gizon moduan jantzitakoaren** inguruan irakurgai gehiago badela idatzirik laister ikus dezakegarrik aski jorratua izan dela gaia.

Lehenik, fenomenoak ez zen batere arraroa ez eguneroko bizitzan, ez teatroan. Hor daukagu, esate baterako, fraide dominiko batek XVI. mendean idatzitako *Floreto de anécdotas y noticias dispersas* (*Memorial Histórico Español*, Madrid 1948, 106) non mintzatzen den Ubedako *Doña Juliana de los Cobos*-i buruz, soldadu ospetsu ere egin zena Italian enperadorearen kanpainetan, eta lortu zuena bere ekintzengatik erretirorako hamabi mila marabediseko soldata urtean, bizi zeno.

Famatua zen Virgiliok sortu *Camila* amazona bere Eneidan, zein gero Giovanni Boccacciok *De claribus mulieribus* liburu ospetsuan jasoko duen. Andere gizon moduan jantzitakoaz ere Bibbiena kardinalak idatzi eta errepresentatu *Calandria* (1513) antzerkiak izango du jarraitzailerik italiar eta espainiar errenazimenduko teatroan, izpiritu komikoa eta irrigarria zabalduz. Eta Lope de Vega-k bere *Arte nuevo de hacer comedias en este tiempo* (1609), garaiko Teatro Poetikatzat jo dezakegunean honakoa dio: *Las damas no desdigan de su nombre / y, si mudaren traje, sea de modo / que pueda perdonarse, porque suele / el disfraz varonil agradar mucho* [280-284 vv.] Antzerti errekurtsu hau, Daniel Nisak eta Rosario Morenok dioskutenez (“La mujer disfrazada de hombre en el teatro de

Shakespeare y Lope de Vega: articulaciòn e implicaciones de un recurso dramático”, *Neophilologus* 86, 537-555, 2002.), europear tradizio teatralaren elementurik zaharrenetarikoa da.

El Fénix de los Ingenios deitu zutenaren jarraitzaile izan zen **Juan Pérez de Montalban**, letretan lizentziatu, teologian doktore, eta Inkisizioko Tribunalean Notario apostoliko izan zenak *La monja Alférez* antzerkia idatzi zuen, 1626an argitaratua, hots, Madridenten *Historia de la Monja Alférez* argitaratu eta hurrengo urtean. Honek dakigunez edizio ugari izan zituen batez ere XIX. mendean Bartzelonan, eta Euskal Herrian XX. mendean (1918, 1934, 1959, 1970, 1979). *Pragmáticas Reales* deritzanetan maiz debekatzen baziren ere horrelako komediak, hain zeuden zabalduak, ze Lopek adibidez 25 obretan darabilen errekurtsioa, eta Calderonek eta Tirsok eta beste askok, ezen debekuen kontra ere bizirik iraun zuten.

Pertsonaia, alegia, Donostian 1592an jaiotako Katalina Erauso izan zen ere beste teatrogile zenbaiten inspirazio iturri. Esate baterako **Juan A. Mateos** (1831-1913) autore mexikar prolificoaren *La monja alférez : drama en cuatro actos y en verso* (1880) obrarena eta **Domingo Miras** (Campo de Criptana, Ciudad Real 1934) teatro gizonaren *La Monja Alférez*-ena (1986) ere.

Mereziko zukeen aipamenik ere **Abrantès**eko **dukesak**, Agosti Chahoren adiskideak, Parisen frantsesez egin Katalina Erausoren biografiaren moldaketa (*La Peninsule. Tableau pittoresque de L'Espagne et du Portugal*, Paris, 1836, 5-34). Eta teatroaz eta andereez mintzo garelarik ezin utzi aipatu gabe **Hrotswitha** (935-973 ing.) mojaren antzerkiak, zeinetan agertzen duen emakumeen nortasunaren ezagutza benetan sakona. Hauen artean *Maria eta Abraham*, XVIII. mendean euskeratua, eta non fartsa xaribarikoetan bezala ez den falta ez putetxerik, ez putarik, erabiliz Katalinak arruntki zera-biltzan hitzak. (P. Urkizu, *Teatro popular vasco. Manuscritos inéditos del siglo XVIII. Estudio y edición*. UNED, Madrid, 2007, 237-285).

Neska soldaduaz ari garelarik, zergatik ez aipa **Judith** eta **Esther** Bibliako heroinak edota **Jeana Arkekua**, Frantziakoa eta XVIII. mendean ukan zituzten euskal moldaketak? Edota Gandiaga eta Biguriren lanak Agustina Antonia zeritzanaz

euskal baladan eta folklore europarrean 0231 bezala katalogatua denaz? Tesian egiten den Euskal Teatroaren Historia osatuago litzateke, noski, batipat nire azken lanak (2009, 2010) behatu izan balitu, eta euskara sakonki ezagutu gabe diotena historialariek balioko die erdal testuei dagokienez, baina ez direla behar adinako zehaztasunekoak euskal literaturari buruz, esango nuke.

Bibliografia ere osatuxeago zitekeen, oin oharretan ere emanez irakurketa eta erreferentzia errazago irakurri ahal izateko, eta dena segidan eman orde, nik hobetsiko nukeen lau atal ere izan balitu: 1. Eskuzkribuak; 2. Katalina Eleizegiren lanak; 3. Katalina Eleizegiren ingurukoak; eta 4. Bibliografia orokorra, kritikaz eta bereziki euskal literaturaz eta teatroaz. Zertzeladak.

Eva Mendietaren tesia Katalina Erauso eta nazional eta sexu identitateaz ez dago argitaratu gabe, KM-n kontsulta baitaiteke... Eta faltan aurkitu ditut Abbadie anderea, Abrantes-eko dukesa, Arozena Eugenio, Azpiazu Mikel, Biguri Karlos, Bravo Villasante Carmen (*La mujer vestida de hombre en el teatro español (siglos XVI-XVII)*, SGE, 1986), Estornes Bernardo, Gandiaga Bitoriano, Ibisate Maria Luisa, Legarda Anselmo (*Lo vizcaino en la literatura castellana*, BRSVAP, 1953), Quincey Thomas de, eta beste.

Edizioaz: Helburua izan ohi da egilearen errespeturik handienarekin honen hizkuntzaren ezaugarri guztiak, bai euskalkiari dagozkionak, bai estilistikoak gordetzea eta mantentzea, era berean ortografia eguneratuz.

[Ahanzten ditut ez nekatzearren irakurlea fonetika, morfosintaxiazko detaileak, eta hiztegikoak, onomastika aipatzen dut bakarrik hemen.]

Onomastikari dagokionez merezi zuten protagonisten izenak iruzkinik. Eta Katalina Eleizegik ezarri bazuen **Notzu banaketa** horixe errespetatu behar da, **pertsonaiak** oin oharrean ipini behar delarik. **Katxala** (Katxalin, Kattalin, Katalin(a)), Katalinak dituen hainbat aldaeraren artean hipokoristikorijinala, atzerunzko asimilazioaz, grekerazko, *káthareios*, ‘garbi’-tik dator. **Endo** Jose Elizondo tolosarrak 1911an Segurako euskal-jaietan **Euskalerrriaren alde**-k egin zuen batzaldian irakurkizunen artean titulu eta ipuin honekin

lehen irabazlea. 1912an **Larrosa ta Lauziri** irakurkizunarekin irabazi zuen Zarauzko euskal-jaietako nor gehiagoka. Beraz, hitz ez arrunten zale genuen. **Metze**, neskatxa azteka, zeinen gertuena hauen hizkuntzan **Metzli** 'ilargia' litzatekeen. Eta **Tolma**, azteka buru, **Tochtli**, untxia delarik.

Eta azkenik, oro har, formaz bi hitz soilik. Arreta pixkat gehiagoxe eskatuko nioke argitaratzerakoan, lehen kontaketaren errepassoan 60 errata eta dozena bat akats ageri baitzaizkit.

Ez al da gehiegitzo? Frantses testuek ere mereziko zuketean arreta handiago azentu grabearen erabilera dela eta. Antzetzeharrek, tituluak, aipuek eta koskatzeek ere koerentzia eskatzen dute. Dena den, berriro zorionak bai tesi zuzendariari, Marijose Olaziregi doktoreari, bai eta Amaia Alvarez Uria doktoregaiari, egindako lanagatik.

Irailak 26.

Gaur astelehena da. Larunbat goizean *Le Havre* goizeko bederatzietan ikusi dugu Donostiako Zinemaldian, eta hainbeste jende multzo ikusita bat baino gehiagok pentsa dezake kontutan hartuta beste egunetan ere berdin bete dela Kursaal, hemen nor arraiok lan egiten duen. Aki Kaurismaki finlandiar zuzendariaren filmea benetan hunkigarria, pobreen elkartasunari kanta eder bat baita. Ikusi ondoren eta portuetako bizitza komentatuz Atarin txakolina eta atun pintxo bat piper batzuekin eta ogiarekin jan dugu gustora, eta Arantxa, Marta eta Marga La Viñara gonbidatu ditut bazkaltzera, nire urtebetetzea elkarrekin oraindik ospatu gabe baikeneukan, tapa beltzdun koaderno ttipi hau Arantxak oparitu didalarik nire xumekeriak bertan zirriborra ditzadan.

Urriak 4.

Igor Uranga, Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzako komunikazio arduradunak Abbadia jauregian egingo den Xabier Zabaltzak burutu Agosti Xahoren biografiaren aurkezpenerako gonbidapena pasatu baitzidan, hementxe nago entzuten Blankaren frantses traketsa eta ekitaldiaren ondoren eskaintzen diot Anton Abbadieren biografia frantsesez Edurne Alegriak moldatua, eta Eusko Jaurlaritzaren diru laguntza izan arren *Atlantican* argitaratzeko, nire sosak

kostatu zaidana duinki ordaintzearren ezin hobea den itzultzaileari. Urgellek irrifar oso adeitsu batez jaso du.

Urriak 13.

Aspalditik ezaguna dudan, ERESBIL Musikaren Euskal-Artxiboko zuzendari eta musikologo aparta den Jon Baguesek honako gutuna idatzi dit Pablo Sorozabal-ek burutu *Urtzi-Jaun* operaren libretoa, zein eskertzen diodan benetan.

Egunon, Patri,

Honekin batera bidaltzen dizkizut Pablo Sorozabal musikagilearen izen bereko bilobak bidaltzen dizkidan lau orri. Ikus dezakezunez aitonaren paperen artean “Urtzi Jaun” izeneko opera baten libretoa azaldu omen da. Libretoa Pio Barojaren “irakurgai batean” oinarritua dagoela aitortzen da. Pio Barojak gaztelaniaz bakarrik idazten zuenez, bilobak jakin nahi duena zera da, ia jakin daiteken zein izan daiteken jatorrizko testoa, ezaguna bada behintzat, edo testu berri bat bezela hartu daiteken; eta beste alde batetik nor izan daiteken moldatzailea. Eskertuko nizuke zeozer argitzerik bazenuke. Behar izan eskero Sorozabal bilobaren e-maila behean dezu. Aldez aurretik zure laguntza eskertuz, ondo izan.

Egia esan, ez dakit zergatik bidali didan Baguesek informazio hau, aspaldi ez baitut berarekin inolako harremanik izan. Agur eta agur bakarrik. Baina bai, pentsatuko zuen agian Serafin Barojaz interesatu naitenez eta honen libretoa *Elkanoz* plazaratu dudanez, semearen *Jaun de Alzate* nobelaz egindagoa ere interesatuko litzaidakeela. Ez dago gaizki, dena den, jakitea, izan dela operagilerik Píoren obra ere kontutan hartu duenik.

Urriak 20.

Joxagus Arrieta idazle eta euskaltzale sutsuarekin noizean behin Donostiako kaleetan barrena topo egiten dudanean *huntaz eta hartaz* komentatzen ohi gelditzen gara. Behin kexu ageri izan baitzen ez ziotela diru-laguntzarik eman Marcel Prousten bigarren tomoaren itzulpenarekin hasteko aipatu nion beste zenbait gauzaren artean badela Orzai-zeko herrixkan, mahatstegi edo minategi artean gizon bat, Jan Battite

Orpustan, Marcel Proustekin ere borrokan dabilena eta burutuak dituela Lapurtera-nafarrera aski garbizale batean tomo batzuen itzulpena eta nabarmen dela, berak dioen bezala, Oihenart eta Axularen idazkerari jarraitzen diola. Eta bidali diot pedefea. Ondorioz esaten dit zeinen traketsak garen gure literatur ekoizpena antolatzen, *Zertarako jardun dut nik, bada, bi urte eta erdiz, egunero bizpahiru orduz, lanean jo-eta-su?... Gutxi gara, lana alimalekoa, eta gainera, zera, ahaleginak bikoizten ari! Gainbegiratu bat eman diot Orpustanen bertsio honi; ez dut, noski, osorik irakurtzeko betarik izan. Baina han-hemenka irakurri ditudan pasarteak ederrak iruditu zaizkit, ederrak! Nik banuen beste tomoei ere ekiteko asmoa. Bigarrenaren izenburua buruan jirabiraka zebilzkidan aspalditxotik: “Neskatila loratuen gerizpean”... Baina ez dut uste ezer egingo dudarik. Batez ere, azkeneko Euskadi Sarian nire lanak inolako aipamenik jaso ez duelako (finalista ere ez dute hautatua); suposatzen dut, beraz, itzulpen kaskarra dela, edo Proust bati zor zaion mailakoa ez behintzat. Ea Jan Battite animatzen den: bejoandeiola, eta zorionak, benetan! Lapurtera-nafarrera puruan? Ba, zergatik ez? Agian aditz-formak “batuerakotuz”? Agian...*

Erantzun nion ez dagoela dudarik gaurko euskal irakurlearentzat, adibidez **Berria** irakurtzen dugunontzat bere itzulpena dela mila aldiz irakurgarriago, errexena, beraz, hoberena. Eta Euskadi Saria osatzen duen epai-mahaiari buruz zer esan. Barkaezina dela ahantzura, besterik ez. Dena den, sariak pizgarri eta kemen berria emateko lagungarri izan arren ez dudala uste ez berak ez neuk “vanitas” eta ohore horrengatik jarraitzen dugunik euskara lantzen, baizik eta barne eta goi arnasak bultzaturik euskaldunek merezi dutelako obra ederrik, eta horretan ahalegintzen garela. Axularren kexu hari gehiagok kasu egin izan balio agian beste maila batean geundekeela, baina halere gaur egunean egiten denarekin ezin gaitzkeela sobera kexa, pentsatzen dudala. Dena den, jarrai eta ekin, batzuek bederen eskertuko geniola eta. Honen erantzuna gaur jaso dut eta Joxagusen luma ederrak idatzitakoa ezin bada utzi hona ekarri gabe, beraz, hor daukazu, irakurle, gozagarri:

Aupa, Patri: ez, ez duk “vanitas”, noski. Horretatik ere neure dositxo badudan arren neuk ere. “Mathaiotes mathaioteton kai panta mathaiotes”, badakizu... Giza kondizionearen tasunik beharbada absurdoena: harrotu?, denok ere zizareek edo zerrautsek berdinduko gaituztelarik? (erantzungo luke

edozein poeta barrokok). Vanitas ez, beraz. Kaosaren konstatzioa bai, ordea, nik uste.

Ez gaituk ados jartzen, Patri. Urteak eta urteak zaramazkiagu gure hizkuntzaren “gorputza” laztantzen, baina oraindik corpus-kanonik ez. Ez zakiagu zer egin -apur bat esajeratuz-geure sintaxiarekin. “Velocidad crucero” delakoan, gutxi gorabehera, ondo moldatzen gaituk gehienok; gero eta hobeto ere bai, agian. Baina Proustenak bezalako periodo sintaktiko ezin konplexuagoak ditugunean erronka-gai, orduan “sauve qui peut” orokorra diagu kontsigna bakar. Edo kontsignaniztasuna. Kontsigna bakoitza, gainera, dogmatizatuz. Sekula ez diat gaintu nik neuk “Martuteneko Masterra” deitzen dudana.

Ezta gaintutiko ere, martxa honetan. Duela hogeita sei urte ere, Yourcenarren nire “Hadrianoren Oroitzapenak” hura “eredutzat” erabili ziaten Mendigurenek, Zabaletak, Navarrok eta beste zenbait itzultzailek (ditugun onenek: egiazki esanda). Eredutzat... itzulpen bat nola egin behar EZ den. Nik uste diat beldurra diogula geure sintaxiari (eta beldugarria da, konforme). Honelakoak “anatema” dituk, adibidez, Martuteneko Eskolaren oinordeko diren “Senez”-ko lankide askorentzat behinik behin: “Gaztetan, hemen lanik ez zegoe-lako, Ameriketara emigratu behar izan zuen osabak utzi zigun herentziaren diruarekin -senideon artean kalapita gogor-rak sortuz, ez baikinerekin ados jartzen- erosi genuen etxea, azkenean, saldu behar izan dugu”. Anatema “altubetarra”. Informazio nagusia eman behar (omen) da lehenik: “Azkenean saldu behar izan dugu...etxea”. Eta gainerako informazio “sekundarioak” puntu etenkarier horietan ez, baizik eta gero, atzean, sartu... behar diren “zein” guztiak sartuz. Nik ere sartzen ditiat “zein”ok eta “non”ok, erlatiboak ez-murrizgarriak direnean (esplikatioak), baina murrizgarriak direnean ausartu egiten nauk “puntu etenkarier” osin horretan murgiltzen. Agian, kamikaze bat nauk.

Beno, gustura ari nauk “huntaz eta hartaz”, baina astirik ez luzarago jarduteko. Badakik: jubilatutako arraiok sekula baino asti gutxiago zeukaagu (eta denbora gutxiago ere bai, Parka Segadunak gero eta hurbilago sumatzen ditiagu-eta,... edo-

zein poeta barrokok esango lukeenez hau ere). Beraz, gaurkoz aski, Patri. Mila esker hire hitzengatik. Plazer handi bat duk hirekin mintzatzea beti ere. Besarkada bat.

Urriak 26.

Iñaki Aldekoak, Erein argitaletxeko arduradunak, Agosti Chaho atharraztarraz burutu dudan liburuaz, besteak beste, honakoa esaten dit gaurko gutunean:

[...] Guk hemen, Ereinen, baloratu diagu hire liburuaren pertinentzia, eta Zabaltzarekin bat etorritz, zera esan beharko genikek: horratx falta zen liburua. Baina betikoarekin gabiltza, guk ez dizkiagu halako liburu akademikoak argitaratzen, badakigulako zabalkunde urria dutela, eta gutxienez bere burua ordaintzea eskatzen diegulako liburuei, nahiz eta ez lortu askorekin (poesiarekin behin ere ez, eta narratibako askorekin ere ez...). Gainera Xahorenak beharko likek tratamendu zaindua (marrazki, argazki...).

Joan hadi beste zerbaitean pentsatzen, ze liburuak bai merezi duela. Egongo gaituk.

Iñaki

Beraz, nik pentsatu arren akademikoa baino areago zabalkunderako egina dela ilustrazioak direla barne, beste zerbaitetan pentsatzen joan beharko dudala esan dit argi eta garbi.

Urriak 31.

Donostiako ospitalean nago berriro.

Arratsaldea da eta goizean zuhaitzen itzalak mendebalderuntz jozten bazuten orain ekialderantz begiratzen dute. Bostgarren solairu honetako 515 gelan nago bakarrik. Lauak eta hogeia dira eta begien aurrean Adarra mendia daukat eta urrunxeago Mikelen herria doazen muino tontorrak eta bideak, hau da, Aresorantz eta Nafarroan sartzen diren mendixkak. Oraintxe bertan sartu da gelan erizain bat meriendarekin. Hiru galleta eta kafesnea. Esku artean daukadan irakurgaia, Josep Maria de Sagarra idazle katalanaren (1894-1961) *Memorias*, Anagrama argitaletxeak *Narrativas Hispánicas* bilduman plazaratua eta Fernando Gutiérrez delako batek itzulua. Ez dira batere laburrak memoria hauek 894 orrialde

betetzen baititu lehen tomoak, eta 1954eko irailaren 17an bukatzen baitu, beraz, 60 urterekin. Bere arbasoen gora beherek betetzen dute lehen parte gehiena, gero haurtzaroa eta eskola garaia datoz. Familia onekoa zenez Bartzelonako eta herriko ondareen artean banatzen du bere bizitza. Baina gehien interesatu zaidan aroa Bartzelonako Unibertsitatean eman zituen urteak izan da. Eskubidea ikasten eta bere lehen poemaren sorketa eta nola Lore Jokoetan saritua izan zen kontatzen dituen pasadizuak. Madrideko esperientzia *Cuerpo Diplomático*-an bertan igaro zituen bi urteetan, ezagunago egiten zait, neronek ezagutzen baitut oraingo Ateneoa, Josepek hain ongi ezagutzen zuena.

Cambó politikoaekin eta beste hainbestekin izan zituen harremanak. Madrideko gauak, bohemia deitu izan den horretan, baina bere adiskide poetekiko harremanak betetzen dituzte orrialde gehienak, garaiko pertsonaien deskripzioak: Juan Ramón Jiménez, Pedro Salinas... Bai halaber Bartzelonan teatroan eman zituen lehen urratsak eta frakasoak, halere antzerkiak idaztetik atzera bota ez zutenak hogeitik gora eskribitu baitzituen.

Baina argi dezadan zergatik nagoen ospitalean. Herenegun goizean, azaroak 29, bederatziak inguruan gosaltzen ari nintzen Margarekin, egunkarien bila (*Berriak*, eta *El País*) kalera atera ondoren eta beraz besapean ogi estu bat ere ekarri ondoren, irakurtzen ari nintzelarik halako pisu astun bat, besteetan ezarri zaidana baino astunagoa sentitu dut bularrean. Bularreko mina, itolarria bezala sentitu nuen. Jaiki nintzen, saiatu nintzen arnasa mantso eta sakon hartzen, airea botatzen, baina oinazeak berean segitzen zuen eta Margak esan zidan Anbulategira joan behar genuela. Han itxaroten egon ginen gure txanda ordu erdi bat bederen eta oinazea gero eta handiagotzen zihoakidan. Azkenean medikuarengana igaro ginenean esan zidan, *habrá que hacer un electrocardiograma*, eta nik erantzun nion, *supongo*, eta berak, *supongo, no, ya*. Eta horrela beste bi erizainekin hasi zitzaizkidan gobernatzeko. Etzanarazi ninduten, eta makinaren menpe ezarri. Hasieran tentsioak 19 / 13 markatzen zuen, sekulan izan ez dudana, baina berehala harrarazi zizkidaten pastillekin hobera jo nuen eta tentsioa 13 / 7 ra jaitsi zidaten. Dena den, anbulantzia deitu eta hona ekarri ninduten, ospitalera. Lau ordu igaro ondoren infernuan, hots, inguruetako karrasi eta kexu artean itxaron gelan, ingresatu egin behar nindutela erabaki zuten. Aldamenean zegoen beltz bat malariarekin, eta berehala aldendu zuten, edo eraman

suertatuko zitzaion gelara. Nire ezkerrean bi monja zeuden, zaharrena Oñatikoa eta gazteago zena Azkoitikoa. Ez zeukan pazientzia handirik zaharrak, baina esan nionean zenbat denbora neraman itxoiten konformatu behar izan zuen.

Atzo ez zen etorri bisitan Marga gaxoa, bera ere ondoezik baitzegoen, baina kimikari esker gaur hobeto dago eta etorri zait goizean prentsarekin. Mikel eta Marikrutz etorri zitzaizkidan atzo, eta Mikelekin berriketan izan nintzen Xala eta Barriolaren pilota partidua ikusten genuen bitartean.

Gaur bazkaldu aurretik medikuak etorri dira bisitan, nire historiala osoa badaukate eta froga batzuek egin behar dizkivatela Onkologikoan esan didate. Galdetu diot erizainari ea ateratzea banuen kanpora frogak egin arte, eta ezezkoa eman dit. Hau bai dela komedia! Bihar santu guztien eguna, imuru sainduru nonbait diotenez, eta nik hemen beste bi gau pasatu behar.

Azaroak 1.

Gaur santu guztien eguna eta bihar arimenena. Kanposantura, hilerria joateko egunak. Hilei loreak eta otoitz bat eskaintzeko eguna. Aspaldi da ez naizela guraso eta anaien hilobia bisitatzea joan, eta gaur ere ez, hementxe bainago Menditxo Magiko honetan bostgarren solairuan irten ezinik. Gaur goizetik Urtzi eta Marga agertu zaizkit ohi bezala egunkariekin, *El otro proceso de Kafka* irakurtzen ari naiz. Alemanetik Michael Faber-Kaiser eta Mario Muchnik-ek itzulia, eta Muchnik Editores, Barcelona 1976-an argitaratua. Benetan interesgarriak Elías Canettiren komentarioak. Bazkaldu dut barazki sopa eta izokin puzka ziztrina. Eguzkiak jotzen du une honetan gelan eta pertsiana jaistera noa. Hor tzak garbitu ahalik eta ondoena, eta ohera lo kuluxka egitera Canettiren idazkia esku artean.

Azaroak 2.

Gaua gaizki igaro dut, edo zuzenago esatearren ez nau loak ia hartu. Ez nuen pastillarik hartu eta honen ondorioa izango da. Horrela bada esnaturik bainintzen Canettirena bukatu dut, irakurketa hain bainuen gustokoa. Feliceri Kafkak eginiko gutunen azterketa eta berauen bitartez Kafkaren barne-munduaren azterketa zehatza, zorrotza eta benetan

argigarria editen du Canettik. Kafkaren ezkontzarako eta emakumeeki-ko harreman ezinezkoa, porrota, argi eta garbi adierazten du, azkenean tuberkolisiak jota, bularreko minak beste mundura eramaten duen arte. Baina liburuko pasarterik bitxiena iruditu zait Kafka eta Txinari eskainitakoa. Alegia, txinatarren ohiturei buruzkoa, eta nola enperadoreak ere guztiz zoraturik zebiltzan kilkirren arteko borrokekin, nola elikatzen zituzten beren odol propioarekin, nola prestatzen zituzten borrokarako eta nolako animalia ttipienganako lilura zuten, non aurki daitekeen Kafkaren *Metamorfosia*, *Itxuraldaketaren* giltzetarik bat. Benetan mereziko luke euskarara itzultzeak. Haizeak bortizki jo du gauean, arrosaren kolorez jantzi da goiz-alba, goiz-izarra desagertu eta laino gris arinak hedatu dira zeruan. Hego haizearen sasoi honetan hegaztiak badoaz hegorantz eta ehiztariek beren eskupetak frogatu dituzte mendi gailurretan tiroen hots zaratak entzun ditudalarik. Baina ez ditut batere gogoko, aukeran nahigo isiltasuna edo zuhaitzen arteko elkarrizketak, murmurioak. Ohean nago eta inguratzen naizenean leihora, hemendik ikusten ditut Adarra, Onddi eta Urdaburuko kaxkoak. Ezin esan ez dela ikuspegi ederra, baina begirada behehitzen badut hor daude erien gelak eta jendearen joan-etorriak, txingurriak bailiran.

Atzo arratsaldean Ramon Saizarbitoria adiskidea etorri zitzaidan bisitan, hala nola Urtzi eta Margarita. Solasa ETaren gainean izan dugu, eta ea betirako bortizkeria eta tiroak, giza erahilketak utziko dituen, eta egin duen etenaren iragarkia benetazkoa izango den. Ramonen ustez aro berri baten aurrean gaude, eta ezin da esan gure gizarte honetan bi zati soilik direla, askoz ere joera eta jaidura gehiago baitago, eta honetan arrazoi osoa dauka. Enkestetan ageri diren sailak, espainolak bakarrik sentitzen direnak, euskaldunak bakarrik sentitzen direnak, euskaldunak sentitzen direnak eta euskara dakitenak, ez dakitenak, eskuin aldekoak, ezkerrekoak, zentrokoak, peperoak, psoezaleak, hatxeberoak, jelzaleak, haizea nora urratsa hara dabiltzanak... Koldok idatzi berri duen nobela pasatu diola, eta euskara benetan ditziranta darabilela, batez ere itsasoko gaiak tartean direnean. Nobelaren haria San Pedroko Ondartxo untzitegi aldean goardia zibilak ezkututa egon ondoren gaztelupean Donibanen komando autonomoen kontra burutu zuten triskantza. Salaketa baten ondorioz izan zela bagenekien, eta antikapien kontrako ekintza hiltzailea. Segituan gertaeraz oroitu naiz, Ramonek ez zuen oroitzen, baina badirudi bere iritziz ez duela nobelak gauza askorik

kontatzen, aitzakiatzat hartu izan balu bezala gertaldia bere euskararen menderatzea eta erabilera ederra frogatzeko. Berak, aldiz, ez duela horrelako gaitasunik gauzak kontatzeko. Baina esan diot ez nengoela konforme ikuspegi honekin, zeren eta Ramonek batez ere, kontalari aparta izateaz gain, estilista handia baita. Koldo, bestalde, beti gelditzen da bere kontakizunean kamuts eta euskara landu, zaildu eta diztiranta eduki arren jende arruntarentzat, eta ez hain arruntarentzat, egunero *Berriak* irakurtzen duenarentzat adibidez, zail xamarra gertatzen baita, batzuetan hainbeste gorrotatzen zuen beste Koldo hura (Mitxelena errenteriarra, ez oiartzuarra) imitatuto nahiko balu bezala. Iñigo Aramberrirekin, Koldoren eskolakoa hau ere, berdintsu gertatzen delarik. Lezozon prestatu irakurketa taldeko zenbait irakurle xume eta saiatuie horixe gertatzen baitzaie. Hala aitortu didate, bederen.

Haizearen ziztua ez da isildu eta bere melodia beldurgarriarekin jarraitzen du, halako batean leihoaren kanto batetik kaio zurixka bat igaro da haize boladen konpasean. Ehiztariek jarraitzen diote behatzari plazer emanez. Erizainak goizeko pastillak ekarri dizkit. Behatzen diot ene ohean etzateko moduari eta honelaxe ikusten dut neure burua, koardernotxo hau belaun gainean daukadala eta bizkarra bi almodaren kontra ohe artikulatu honekin zertxobait altxatua. Eroso nago eta pozik, zeren eta bistaurrean dauzkadan hainbat maitatzen ditudan gure mendiak. Osasun puntuari erreparatuz gero ongi aurkitzen naizela esan beharko, gerriak ez dit minik eragiten, buruak ere ez, soilik ezkerreko belarran betiko burrunba, orain aski ttipitua, beraz, ikusi beharko dugu gaur zer esaten didaten medikuek. Ea Onkologikoan baden unetxoren bat niretzat, eta egin behar ditudan frogak burutzen ditudan ongi, bestela luzetsiko zait ospitaleko egonaldi hau, bartekoa laugarren gaua izan denez etxetik kanpo.

Dostoevskiren ipui bat irakurri berri dut eta beti bezala txunditurik utzi nau. Noraino ezagutzen duen errusiar arima. Koplari baten bertsoekin hasten da, garai hartan hain zabalduak izan ziren kriminalen balada batekin eta gero nola gizon santu batengana iristen den erromes. Bitartean kontatzen digu zein ezberdin diren alemana eta errusiarra, garbi gelditzen dena batez ere bien mozkorraldietan. Aleman hordia kantari eta fanfarroi huts agertzen den bezala errusiar mozkorra apal eta negarti ageri dela. Honen irudirik maitatuena Kristo dela, eta ekintza gaiz-toetara jo aurretik zenbaterainoko kezak, zalantzak eta tormen-

tuak pairatzen dituen gaizkileak bere barrenean, nola honen ganbaran sufrimendu anitzen ondoren iristen dela erabaki lazgarrienak hartzera, norbait hiltzera, adibidez. Zer gertatu da gure herrian heriotza hainbestetaino banalizatua, ezteuskeriatzat kontsideratua izateko? Edota alemanen izpiritutik gehiago daukagu? Euskalzale hark naziei zioen bezala, zuek arioak bazarete gu protoarioak gaituzula?

Azaroak 3.

Goizeko zortziak eta bost. Leihoko pertsiana altxatu dut eta atzoko eguraldi berdintsua. Zerua urdinago, baina hodeiez jantzia, hauetariko ttipi klar batzuek badoaz polliki ekialderantz eta beste ilunago batzuk ageri dira Onddi atzean Nafarroa aldera. Gaueko haize bolada bortitzak, furiakanak baretu dira eta dena baketsu ageri zaigu. Oraindik ez dut entzun ehiztarien tirorik. Erizainak igaro dira eta nola orain Lorenzo, Donostian bizi den nire gelakidea, ni baino urte batzu zaharxeago dena eta flemekin borrokan dabilena arnasa ezin harturik, bada kasu guztia berarentzat. Dutxatu naiz eta ea egin behar dizkidaten frogak gaur burutzen dituzten. Bai, arratsaldeko seiretan egingo didatela Onkologikoan, diote. Eta bestea? Hemen bertan egingo didatela, baina ez jakin noiz. Pazientzia pixkat beharko, beraz. Malen bilobak egindako margoak badu modernitate puntu bat. Urdina, gorria, berdea, eta horia darabiltza. Somatzen dira forma batzuek sortu nahiz edo zerbait adierazi nahiean. Hasi dira jadanik ehiztariak tiroka. Usojatea ospitaletik ateratzen naizenerako utzi beharko.

Azaroak 4.

Bapo. Primeran loak hartu nau gaur pastilla loharrarazlea irentsi ondoan. Bostak inguruan esnatu eta jaiki naiz pixa egitera komunera eta berriro lotara. Zortziak laurden gutxi dira, eta Lorenzori, bronkitisa ere baitu, oxigenoa ezarri diote auspoa garbitzearren. Atzo egin zizkidaten bihotzeko bi frogak eta nik uste bikain gauditut nituela, edo zehazki esateko, lehenean Tolosako mediku euskaldunak esplikatu zidan bihotzaren funtzionamendua erabat normala neukala, bentrilokuoak eta zainen odola nola hedatzen zen ongi, eta alde horretatik inolako arriskurik ez daukadala. Bigarrena honela izan zen. Arratsaldeko bostetatik zortzi t'erditara, hau da, hiru ordu t'erdi pasatu genituen bi frogatxo egiteko. Lehenbizi aulki mugikorretan eseri, gero anbulantzia beheko solairuan

itxaron. Hemen sartu gintuzten hiru eri. 81 urteko emakumea, 67 urteko Antonio izenekoa eta neroni. Antoniok, oso berritsua baita, bere bizitza kontatu dit. Asturianoa da sortzez, mehatzak diren herri batekoa. Bederatzi seme-alaba ditu eta denak ezkonduak. Bere andrearen itxura, emakume pobre batena da, etxe barruko zapatilak oinetan eta sukaldeko mandala jantzia. Itxuragatik ijituak dirudite. Aldamenean dituzten semeak ere bai. Garaiak, sendoak eta tripa zorro handikoak. Antoniok 30 urte darama bizitzen Euskal Herrian, Trintxerpe aldean. Eta ia egunero joaten omen da San Pedroko faro aldera, arrantzara. Seme batzuek Asturiasen, besteak Katalunyan eta azkenak hemen. Birraitona ere bada eta bere familia 27 senidek osatzen dute. Familiaren apologista da, noski, eta bera Patriarka. Gizon azkarra, hitz jario handikoa, eta duela sei urte egin zioten bizikletako beste froga. Amorratua zegoen hainbeste denbora itxaron beharraz, eta kexu zen erizain laguntzaile gutxi zegoelako. Dioenez bere jakituria handiaz, presa ez da kontseilari ona, eta gauzak presaka egitearen ondorioz gaizki ateratzen direla. Horregatik berak lasai-lasai egunero hartzen duela esandako Faroko bidea eta gehien gustatzen zaiona horixe dela, arrantza. Gero, ez omen du arraiarik ia jaten, baina arrantzale ona dela, erlak, salmoneteak, doradak, txipiroiak noizean behin. Agurtzean, honakoa esan dit: *a ver si nos vemos en una boda.*

Azaroak 16.

Berriro Ospitalean. Urteetan zehar ez bainintzen egon hemendik zehar, badaramatzat bi urte maizto bisitatzen dudala. Oraingoan TAC-1-ean X izpiak ezarri behar dizkirate ezagutzeko nola doazen barrenak, jakiteko nola nagoen, eta 22an izango dudala emaitza, Garrido doktoreak erabakiko duelarik egin behar didaten puntzadura ala ez.

Azaroak 22.

Jendez blai dagoen aretoan itxaron ondoren liburu bat irakurtzen iritsi zait txanda eta sartu naiz Garrido doktoarearekin hitzegitera. Eskua eman diot agurtzeko, egiten ohi dudan eran, eta lehengo galdera izan da, *cómo se siente señor Urkizu*, eta nik erantzun diot betikoa, oraindik oinazeak eta molestiak hor daudela, eta berak esango duela zeren ondorio diren. Ihardetsi dit, ekipoak ikertu duela daukadana, eta erabaki duela berean uztea, besterik gabe. Beraz, pentsatzen ari naiz oinaze honenkin bizitzen ikasten jakin beharko dudala. Zahartzaroaren ajeak, noski.

Abenduak 16.

Ohi bezala LIB taldeak egun pasa egin dugu Baionako Euskaltzaindiko egoitzan eta Beñat Oihartzabalek bere hitzaldia eman ondoren nik nire power-pointa erakutsi dut, eta irudiekin batera argitzen joan naiz Agosti Chahoren bizitzaren eta obraren zertzelada nagusiak, *Euskera* errebistan honako tituluarekin agertu dena: *Agosti Chahoren obraz eta bere eraginaz*.

Beraz, *Erein* editorialak argitaratu nahi izan ez duenez lana, liburuak bi artikulua nagusitan banatzea erabaki dut, testu hautatuen eranskinik gabe. Bata *Euskeran*, beraz, eta bestea *Hegats 48an* agertu dena beste honako titulupean: *Agosti Chaho euskal erromantikoa Parisen*. Eta funtsezkoena esanda gelditu delakoan nago, zenbait xehetasun eta bitxikeria falta diren arren oraindik. Hona adibidez nola hasten dudan *Hegatsen* argitaratu artikulua, bere benetako gazte irudiaz, zein ez den kontsideratzen ohi dena, *le Navarrais* akuarelakoa, hau Anton Abbadia denez:

LEHENIK bi hitz artikulua atariko irudiaz. *Voyage en Navarre* (1836) delako Agosti Chahoren liburuan ageri den *Navarrais* azpтитuluzko akuarela bere iruditzat hartua izan den eta guk ere zenbait liburutan erabili izan ohi dugun arren, ez da Chaho, Anton Abbadia baizik, hark honi gutun batean dioenez (*celui de votre portrait[...]. Il me faut une jolie aquarelle qui vous montrera vêtu du costume national, la tête nue... Je me propose déjà de vous placer vis-à-vis de notre grand Zumala* (1836-III-30). Halaber, badakigu Chaho berak aitortuta pipazalea zela eta Fermin Arkotxaren ohar bati esker, behin Café Lepelettier-en pipatzen ari zela, ez oso urrun Operatik, Gavarnik egin ziola marrazki bat, eta hau konparatuz gero 1850. urte inguruakoak diren bi erretratuekin eta Baionako kanposainduko hilobian dagoen Roland eskultoreak eginiko marmolezko irudiarekin ez dago dudarik ezarri duguna azalean Agosti Chaho dela gaztetan, 25 urte inguru zituenean.

* * *

Euskal idazleen elkartek, noski, ez du inolako arazorik izan ilustratzeko artikulua zenbait irudirekin, dela pertsonaiarenak, Chaho, Ga-

varni, Elicabide, dela *Lélo* nobelaren portadarekin. Euskera aldizkarian ere berdin gertatu da, hemen bere obrez hitzegiteaz aparte bere eraginaraz eta **Aitor** leidendaren nondik norakoaz, hauxe diot zuzenki: *Honen zabalkundearen kontsidera dezakegu bi nafar izan zirela garrantzizko. Alde bateatik Francisco Navarro Villoslada (Viana 1818-1895), zeinarekin desterruan zela Gasteizen izan zezakeen harremanik, hau baitzen Arabako gobernadorearen idazkari, eta honen Amaya o los vascos en el siglo VIII (1877), non garbi dagoen ezagutzen zuela hark idatzitako Aitor. Eta bestetik Arturo Kanpion (Iruñea 1854-Donostia 1937) eta honen itzulpena «Aitor, leyenda cántabra».*

Abenduak 24.

Bartzelonarako bidean goaz Marga eta biok aurtengo Urtezarra Pobletoeko fraideekin igarotzeko asmoa dugunez. Tudelan matxura izan duela autobusak eta ordu t'erdi beranduago iritsi gara, Bilbotik zetorren ordezkoreen zai egon garelako. Josep eta Karmenen etxebizitzan gauzak utzi eta kalera zangoak pixkat luzatzera, eta sabeleko hotsak pittin bat isiltzera. Bi entsalada eta beste zerbait ardo zuri katalanarekin aski izan da tenple onean gelditzeko. Lezoko eguberriko abestiez, adiskideez, etxekoez eta Marikruxenean egin ohi dugun afariaz oroitu naiz.

Abenduak 25.

Jaiki eta kalera, *al carrer*. Eta hemen gabiltza batetik bestera gelditu gabe hiri eder eta paregabe honetaz gozatuz. Born-en Kafka kafetegian bazkaldu dugu. Bakailaua eta beste. Xume eta ona benetan.

Abenduak 26.

Gaur Francesc adiskide on, ikerle handi eta katalanista amorratuarekin eta honen bi lagunekin bazkaldu dugu. Berriketa luzea izan da cavaren laguntzarekin ideiak eta mihigaina arin-arin aritu baitzaizkigu. Gero hiri eder honetan ibili eta ibili, etxe, egoitza, jauregi eta jendeez gozatuz.

Abenduak 27.

Goizean portutik zehar ibilitakoan eta Santa Maria del Mar-eko katedralaren itzala eta handitasuna begizatutakoan, erabaki dugu *Carrer d'En Gignàs*-en dagoen *Agut* jatetxean bazkaltzea. Egoitza benetan ederra da, xarmanta eta beroa. Koadro ederrak ditu hormetan eta oku-

patzen dugun, mahaia oso ongi kokatua. Fideuà, kapoia eta krema katalana eskatzen dugu, eta Priorateko ardoarekin bapo atera gara. Etxe aldera bagoaz atsedean hartzera lokuluxka eginez.

Abenduak 28.

Ohi bezala oinez bagoaz Montjuic-erantz. Pausu lasai, etengabeaz azkenean gaztelura iritsi gara. Egun zoragarria daukagu eta bistak paregabeak. Hiriaren osotasuna eta itsasoa begizatzen ahal dugu. Teleferikoz jaitsi gara Poble Sec-era eta *La Belle Napolitaine*-n bazkaldu pizza eta zerbeza banaz. Gero *Museu Nacional d'Art de Catalunya* (MNAC) bisitatu dugu eta Pirineoko arte erromaniko, eliza ttipietako pinturak eta eskulturak, ekialdeko eragina duten ikusgarriak. Halaber, Robert Capparen *La Maleta Mexicana*-ko fotografia multzoa, orijinalak, gerrako lekukotasunak benetan hunkigarriak. Bertan Federico García Lorca, Dolores Ibárruri La Pasionaria, Rafael Alberti, André Malraux edota Ernest Hemingway-en argazki gutti ezagunak, hala nola Teruel, Segre, Brunete, Katalunyako eta Madrیدهko erresistentziakoak ikus daitezke, eta gizon-andere baliente haien kemena miretsi...

Abenduak 29.

Afaria Mari Karmen Navarro Errenteriako Institutoan egin nuen adiskide onarekin. Japonesez fin batean afaltzeko ginen, baina hemen ez dagoenez lekurik, halamoduzko beste bat aurkitu beharrean egon gara. Beti bezain atsegina Karmen, bere bi semeez, Suedian dagoen Alexez eta Bartzelonan gelditu Unaiz eta hauen haurrez mintzatu zaigu. Amonatxo ximur pollita bilakaturik zaigu. Gero taxia hartu dugu eta Graham Green-en *Hirugarren gizona* irakurtzera etxera.

Abenduak 30.

Beribila alokatu dugu Gran Vía-n eta bagoaz autopistaz Tarragona aldera Penedesen barrena. Torredembarra eta Altafulla seinalatzen duen iragarkian atera gara. Torredembarrako plazan den enotekan ardo beltz bi botela on erosi ditugu, eta Francescek alokatuak daukan pisura joan gara. Hau bai dela edertasuna. Mediterranea berrogeita hamar metrora. Geroxeago iritsi dira beste bi lagun teatro mundukoak. Beth Escudé, eta Logroñon jaioa, baina Katalunyan azken hogeita hamabost urte daramana eta Valencian irakasle dagoen Alejandro Montiel. Maina-

tu da Francesc larrutsik hondartzako ixkin batean, duela bi mila urte erromatarrak mainatzen omen ziren lekuan, eta bazkaltzera goaz elkarrekin. Sukaldari ona da Francesc, eta solasgai bikaina izan dugu. Terrazara igo naiz Pako Gutierrez Carbajorekin hitzegiteko eta eskatzen dizkidan XXI garren mendeko antzerkigileen izenak emateko. Beth Escudé eta Aitzpea Goenaga. Harremanetan ezarri ditut eta denak gustora. [*Dramaturgas del siglo XXI*, Cátedra 2014, liburuan agertuko direnak.]

Hemendik bagoaz polliki hain urrun ez dagoen Pobletera, eta male-tak Hotelean utzi ondoren bagoaz arratsaldeko sei t'erditako bezperak entzutera. Hogeita lau fraide kantari. Ez da hau Silos-koen modu gregorianoa, baizik eta beste era guztiz ezberdina, finagoa, agian finegia... Urtezahar eguna ere hemen igaro dugu. Inguruetako herriak bisitatuz, eta gero eta bake-tsuago, ederrago, ikusgarriago sentitzen ditugu paraje hauek. Ez naiz batere harritzen Josep Pla-k El Escorial baino askoz gehiago maitatzea lekua, mendez-mende tradizioak eraikitakoa. Berriro bezperak. Teatro funtzioa dirudi, hasieran ez zen inor ikusten dena baitzegoen ilunpean bezala. Gero polliki fraideen irudiak iluntasunean markatzen joan dira ahotsekin batera, eta gaur komentuan kantatzen genuen *salve* miresgarri hura abestu dute. Afaria Hotelean primerakoa. Giro alai eta atsegina. *Cava* edontzia. Deia etxekoei. Agurtu ditut Mari-krutx, Joxeba, Urtzi eta beste gainekoak. Urrun izan arren, halako komunikazio, sentimendu beroa nabari dut ahotsak aditzean. Urteberri on bat opatu diet.

2012

Urtarrilak 7.

Gaur egunkaria errepatzerakoan gosaltzen ari ginelarik ohartu gara badela fotografia bat Donostiako kaiakoa, non ageri den itsas txakur bat etzanda *Bateliko* izeneko gure ontzian. Bitxia da, alajaina, hainbeste batel, txintxorro, belari, txipironera, yate eta beste itsasontzien artean gurea hautatu izana. Bagoaz, bada, lasai gosalduek ondoren argazki batzuek ateratzera. Iristen garenerako ontzira hantxe daude bere jantzi dotoreekin itsas salbamendukoak, lortuko dutenak berriro atsedenen ondoren itsasora dadin.

Urtarrilak 18 .

Nire adiskide on den Ramon Sazarbitoriari ongi merezitutako hiritar meritua eman dio Donostiako hiriak, eta gonbitea pasa didanez hala nola bere solasa, zeinaren hitzak publikoki esanak izan diren, euskarazkoak hona dakartzat bakarrik benetazko txalo zaparrada eder bat jaso dutelako.

[...] Hitz batzuk esan behar nituen euskal idazle zaharren oroimena ekarri nahi nuen goratarre egiteko gure memoriale kale izenak baino gehiago izan daitezela. (*Vivo en Manteola con mi cuñada la coja*). Zori txarrez Jose Luis Alvarez Enparantzaren heriotza gogora ekarri beharra dut. Asko esanda egunotan Txillardegiri buruz; ez da aski azpimarratu bere eskuzabaltasunik. Nire doluminak Jone Forcadari eta sendi osoari.

Hemen gaztelaniaz Serafin Barojaren, Donostiako letraren egile eta Pio Barojaren aita gogoratu du, bai halaber Indalezio Bizkarrondo *Bilintx*, biak liberalak eta euskalzale handiak.

XIX garren mendeko eta XX garrenaren hasierako euskal idazle donostiarren zerrenda luzea ekarri nahi nuen gogora; beste inon ez baita hain luzea izan. [...] Aditzera eman nahi nuen donostiarroi esker neurri handi batean, egin da euskara kaletar. [...] Baina handik eta hemendik, euskal idazlea naizenez, azken hogeita hamar urtetan jasan dugun indarkeria politikoaren kontakizunaz zerbait esatea zegokidala adierazi di-

date. Hain zuzen ETak bere “jarduera armatua behin betiko amaitzea” erabaki ondoren, areagotu egin dira euskal literaturaren aurkako kritikak, ulerkorrago izan delako indarke-riarekin biktimekin errukior baino. [...] Anitzak dira euskal letrak baina badakit ez naizela damu den bakarra indarkeria jasan dutenengandik behar bezain gertu egon ez izanaz. [...] Ez da zuzena baina ulertzen dugu horrela gertatu izana. Mundu guztiak du hemen zauriren bat erakusteko; nork ez du hartu min; nork ez du negar egiteko motiborik izan. [...] Konbentzituta nago euskal literaturak gertatu zaigunaren kontaketa zintzoa egingo duela. Zuriak eta beltzak eta Flaubert maisuak nahi zituen grisak ere salatuko dituen. Sufri-mentu guztiaz eta koldarkeria guztiaz mintzatuko da. [...] Hori zen guztia. Amaitzeko utzi iezadazue jai giroan ere euskal presoan eskubideak errespetatzea eta Euskal Herriko espetxeetara ekarri ditzaten aldarrikatzen duen hiritar gehiengoari batzen banatzaio. Eskerrik asko eta astindu danborra.

Ez alkatea ez eta Ahaldun nagusia ez dira, noski, nabarmendu txalo egiterakoan, eta gizatasunaren ikuspuntutik, hala nola elkartasunarenetik eta gizalegetik egindako hitz horiek merezi zuten harrera beroa-go hauen partetik. Irteerakoan, PSOEko Denis Itxaso inguratu zaio eta ahopeztan jende artean esan dio kontutan hartuz gero eginiko kondenak, salaketak eta eskaerak bidaide aurkitu daitezkeela.

Otsailak 6.

LIB-eko taldea lanean ari garenez Erdi Arotik Errenazimendura deituko den liburua testu hautatuekin eta hauen aurkezpen eta iruzkinekin gutuntxo bidali dit Iñaki Aldekoak, honako PDFarekin batera: “Bernard Etxepare: «Doctrina Christiana» y poesía amatoria” *ASJU* 2009, argitaratzeaz (hurrengo alean). Bertan garbi ageri denez, Bernat ez zen izan Erasmoren jarraitzaile, Aurelia Arkotxak dioen eran, Bergsonista baino. Aspalditxotik *ASJU* berantiar dabilela

Otsailak 17.

Lyonel Joly-k, Euskaltzainditik Mikel Zalbidek zuzentzen duen *Euskararen Historia Sozialaren* idazkari gisara gutun hau bidali dit:

Egun on Patri!!

Aspalditik berririk eman gabe zaitut baina gaur emango dizkizut, eta ez dira txarrak. Hitzartu zenaren arabera bi dokumentu eskuratu dizkiozu proiektuari: Abadiari buruzko dokumentua eta Urkamendiko baladena. 2012rako aurreikusitako dugun plangintzaren arabera

Urkamendiko baladen txostena 2012an zehar aztertuko dugu eta argitaratzeko prestatuko dugu. Abadiarena aldiz publikatzeko prestatu dugu eta Euskaltzaindiaren EHS jarraipen batzordean aurkeztuko da hemendik 10 bat egunetara. EHSeK zure kolaborazioarekin osatutako argitalpena bukatu du 2011an zehar, oraindik ez dakigu noiz publikatuko den, krisiaren gorabeherekin baliteke atzerapenik izatea, baina seguruenik aurten publikatuko da Abadiaren liburuak.

Adostu zen moduan zure txostena EHSrako egokia ikusi dugun testuinguruan kokatu dugu, modu horretan Euskaltzaindiaren EHS batzordean aurkeztuko dugun liburuak ondorengo izenburua eta atalak ditu:

1. Ikersaioaren izena: Abbadiaren sariak, afixen argitan. Berriazko euskalgintzaren argitze-saioa. **2. Aurkibidea:** 1. Sarrera (M. Zalbide); 2. Euskalgintza: argitze-saioa (L. Joly); 3. Abbadiaren sariak, afixen argitan (N. Gardner); 4. Afixak; 5. Iparraldeko euskalgintza, XIX. mendearen bigarren erdian: Zaldubi eta bere garaia (M. Zalbide); 6. Anton Abbadiaren lore jokoak 1851-1897 (P. Urkizu).

Ez dakit asmorik duzun zure testuan aldaketarik egiteko, badaezpada, jakin ezazu aste bat duzula azken ukituak egin ahal izateko. Bide batez, konturatu gara 386. or. agertu ordez 396.na agertzen dela eta ondoren 396. or. berriz agertzen da dagokion tokian (395. orrialdearen ondoren), edukia berdina delarik. Hori aldatu behar al da edo bere horretan utzi dagokion orri zenbakia ezarriz (386)? Zure testua PDF formatura pasatu dugu, ezin dizut bidali pisu handikoa delako, dena den aldaketaren bat egin nahi bazenu abisatu eta saiaturiko nintzateke modu batez dokumentua zuri eskuratzen. Zure erantzunaren zain gelditzen naiz beraz, egun ona pasa.

Lionel.

Aspalditxo ez nuela berririk jaso nire lanez eta poztekoak dira neurri batean, bederen. Egiten dizkidan galderak argitzen saiatzen natzaio eta esperoan gelditzen naiz, ekonomia garai hobekoek Euskaltzaindiaren argitarapen hau bidera ahal dezaten.

Otsailak 19.

Koldo Izagirrek galdetu zidan ea parte hartuko nuen eta baiezkoa eman nionez gero honako gonbitea egin zidan: Victoria Eugenia Kluba. Otsailak 19, igandez, 12:00. Ana Urkiza Harkaitz Cano Joxe Austin Arrieta Ramon Agirre Ibon Sarasola Jokin Ansorena Patri Urkizu Beñat Sarasola Koldo Izagirre Arantxa Urretabizkaia **“bakarrik nago zerubiden” Txillardegiren irakurraldi bat** Rafa Egiguren Fito Rodriguez Joan Mari Irigoien Juan Luis Zabala Ramon Saizarbitoria Hibaiz Iztueta Dorleta Urretabizkaia Iban Zaldua Mariasun Landa. Gero hautatu testua irakurtzeko bidali eta gaur ahalik eta modurik txukunenean irakurtzen saiatu gara denok, Koldo zuzendari.

Otsailak 23.

M.A., adiskide aresoar onarekin batera Orreagara txango egitea erabaki dut. Negua da, eta mendien gailurrak elurrez jantziak ikusi ditugu. Solas atsegin eta umoretsuan iragan dugu bidea. Bezperatik hitz egina nintzen Orreagako artxibozain den Emilio Linzoainekin eta bertako agiri bat aztertzeko asmotan nenbilen. Gilberte Reicher Euskal Herriaz eta Bernat Etxeparez arduratu irakasleak honakoa zioen duela menderdi pasatxo, alegia, Orreaga zitekeela ikerketa gune gure lehen idazlearen bizitzaz urratsak aurkitzekotan, zeren Eiheralarreko erretore zelarik, hau Orreagako priorearen agintepean baitzen, agian dokumenturik ager zitekeela bertan, baina inoiz ez zirela sakonki katalogatuak izan bertako paper eta pergaminuak. Egoera hau, ordea, konpondurik urte zenbait geroago Fermín Miranda García & Eloísa Ramírez Vaquero jaun-andreen lanari esker, *Archivo de la Real Colegiata de Roncesvalles* (1997) liburuaz ohartu nintzen bertan honelaxe dagoela katalogatuta agiri bat: *Abadías, Fajo 07, 16, 1511, Título de la rectoría de Çaro y San Miguel el Viejo. Pergamino 455*. Eskatu nion pergaminoa Don Emilio apaizari, eta hantxe mahai xume baten gainean erakutsi zidan eskatutakoa. Hasten naiz irakurtzen, latinez da, eta 1511ko agiria denez ez zait hain erraza ulertzen, baina halere saiatzen naiz eta hara non nire sorpresarik han-

diena jasotzen dudana: **Bertrandus**, *miseratione divina episcopus baionensis, dilecto nostro domino Bernardo Dechepare presbitero, diocesis nostre oriundo, salutem in domino sempiternam...* Laburki esanda, 1511ko ekainaren 12an zinatu gutunean, Bertrand de Lehet, Baionako apezpikuak izendatzen duela Bernardo Dechepare presbiteroa Zaro eta Eiheralarre herrixketako erretore. Berehala nire argazki makinarekin egin nituen fotografia batzuek, gero etxean lasaiago transkripzioa eta ikerketa egitearren. Eskertu nuen Don Emilioren eskuzabaltasuna, inolako eragozpenik ezarri ez zidanez, eta agindu nion burutzen nuen ikerketatxoa bidaliko niola. Mikelekin bozkarioz beterik Luzaiden bazkaldu genuen eta gero Donibane Garazitik barrena itzuli ginen etxera.

Martxoak 1.

Batipat Julio de Urquijok Axularri buruzko egin agirien transkripzioetan oinarrituriko formulak konparatuz eta latinezko hiztegiari hamaika kontsulta egin ondoren lortu dut irakurketa, eta atera zitzaidan lehen transkripzioa eta euskarazko itzulpena Mikeli pasatu diot gaur. Ea zuzentzen didan.

Martxoak 3.

Anton Abbadiaz euskaraz neuk burutu eta Edurne Alegriak itzuli biografia bere bidea egiten ari da polliki-polliki eta halaxe Hendaia-ko udaletxetik gonbitea bidali didate. Frantsesez idatzi HENDAIA EUSKARAZ programarekin batera prentsa ohar hau ere bai euskaraz: Martxoaren 3an (larunbata), HENDAIA EUSKARAZ-ek egun bat antolatzen du Antton Abbadiaren inguruan, Patri Urkizu gomitatuz: idazle horrek Antton Abbadiaren euskarazko biografia argitaratu zuen 2002an, eta horren frantseserako itzulpena Edurne Alegriak egin zuen eta Atlantica argitaletxeak plazaratu. Programan, izenpetze-saioak, gazteluaren bisita eta topaketa Patri Urkizu-rekin! Hamaiketatik hamabi t'erditara *Librairie Berriketa*-n izango dugularik zinadura unea.

Ettxeratutakoan Mikel Hernandez Abaituaren partetik beste honako gutuna jaso dut:

Kaixo Patri:

Martxoaren 28an, asteazkena, txango bat egingo diat ikasle batzuekin (ezin jakin oraindik asko ala gutxi, 80 bat gehienez,

agian 60 bakarrik, hiruzpalau irakaslerekin) ipar Euskal Herrian zehar, euskal literatura ardatz hartuta. Erretiratu bizitza lasaia izaten duk eta agian gurekin etortzen animatuko hintzela pentsatu diat. Ikasleak 17-18 urtekoak dituk, eta nahiko jatorrak orokorrean.

Ikasle asko direlako ezin gauzak behar bezala ikusi, baina erreferentziak emango zizkieagu bizitzan zehar gauzak lasaia gozatu dituzaten. Bidaiaren hasierarako aitzakia Duvoisin kapitaina izango duk (ikasita zeukeagu). Duvoisinekin, dakian bezala, Chahoren bidez ezagutu zian A. Abadia eta horregatik honen jauregia ikustera joango gaituk, baina kanpotik bakarrik, ikasleekin lau txanda egin beharko genituzkeelako barneko bisita egiteko eta denbora gehiegi duk eta taldetxo bakoitzak asko itxoin behar kanpoan aspertuta. Handik Donibane Lohitzunera. Bonaparte printzeak Abadiaren bidez jakin zian Duvoisinen berri eta Donibaneko hotel batean ezagutu ziaten elkar. Gezurra zirudik baina gure ikasle asko ez dituk inoiz egon herri horretan. Hortik Sarara joango gaituk, Luis Luzianok Axularri jarri zion plaka ikustera. Gero Ezpeletara, Duvoisinekin bere haurtzarora iragan zuen herrira. Oso herri ikusgarria, dakian bezala, batez ere eguraldia lagun izanez gero. Handik Donibane Garazira. Bertan norberak eramandako ogitartekoak jango genizkikek, baina denbora aldetik gaizki ibiliz gero agian bazkaltzeko orduak Ezpeletan harrapatuko gaitik. Donibane Garazin goiko gaztelu edo zitudadela edo dena delakoa ikustera joango gaituk, eta bertako elizara ere bai, gurutzebidearen pausoak nafarlapurteraz hormetan nola dauden jarrita ikus dezaten (nafarlapurtera dexente ikasi ditek). Amaitzeko, Etxeparekin lan egin zuen elizatzara joango gaituk, Eiherralarrera. Hortik Donostiara buelta. Berandu jota, 4:30etan iritsiko garela uste diat.

Bueno, agian ez duk gogorik izango etortzeko. Baina hitz gogoratu nauk, eta batxilergoko irakaslea ere izan hintzela. Hi animatzen bahaiz eta Ramonekin komentatzen baduk, igual animatuko lukek, edo bestela esanda, berari ere joateko aukera ematea normala izango lukek, baina ez diat uste Ramon animatuko litzatekeenik.

Mezu hau guztiz zoroa iruditzen bazaik, ahaztu, baina nola oso pertsona animatua haizen...

Besarkada bat,

Mikel

Nabaritzen denez lerro hauetan Mikel oso irakasle ona, saiatua eta modernoa da, ikasleekiko dituen harremanak ezin hobekak, eta txango benetan politak eta hezitzaileak antolatzen ditu, *ikusita eta ikasi*. Eskertu diot gonbitea, baina ezezkoa eman diot, kontatu diodalarik Bernat Etxepareren bizitzari eta obrari buruzko ikerketan nabilela adieraziz, Eiherralarreko apaiz izateaz gainera Zarokoa ere izan zela. Joxean Oizek *Beñat Dardo* Susak 2006an argitaratu nobelan aski ongi asmatu bazuen giroa sortzea, beste gauza bat da agirien zehaztasuna eta hauei darien egiautasunaz moldatzea benetako historia.

Apirilak 4.

El Diario Vasco-n Felix Ibagutxik honela laburbiltzen du Ramonek egindako *Martutene* nobelaren gaia gaztelaniaz, egilearen hitzok jasoz: *Se podría decir que ésta es una novela sobre la culpa*. Erein argitaletxeak eta bereziki Iñaki Aldekoak apustu egin du Ramonen obraren alde eta bere baliabide eta bitartekoak, eta asko dira, promozioan, obraren zabalkundeaz ezartzen ari dira, komunikabide guztietara deituz.

Apirilak 14.

Hasier Etxeberriak, EITBko *Sautrela* programaren zuzendariak Ramonen eleberritari buruzko lehen iruzkingileetarikoa izan da, beste gauzen artean honakoa dioelarik: *Luze joko luke Saizarbitoriak erabili dituen gai denak hemen radiografiatzeak, baina pertsonaiez haragoko kontu nagusietako bat ekartzekotan, aipa dezagun indarkeria eta biktimen gai mingotsa. Pertsonaien ahotan bere iritziak jarrita, lotsatu egiten da Saizarbitoria ETak eragindako mina lehenago aitortu ez izanaz. Dioenez, bere gurasoen belaunaldiak gerra galdu zuen baina ez dio inori barkamen eskaerarik zor. Aitzitik, Saizarbitoriaren belaunaldia barkamena eskatu beharrean aurkitzen da, gurasoena ez bezala. Alabaina ez dadila inor engaina, ageri duena ez da ikuspegi simple eta zentzu bakar horietakoa, aberasgarria eta ñabarduraz jositakoa baita dioena. Errendizioa ez da bidea, alderantziz, zapalketa bidegabearen salaketa eta euskaltasunaren defentsa eta nor izatearen harrotasuna daramatza aldi berean*

dioen guztiak. Geure etorkizunerako bide etiko zintzo baten proposamen moduko bat formulatzera ausartu da, nolabait.

Apirilak 20.

Iritsi da eguna, alegia, Ramonek *Martutene* aurkezteko eguna. Ostirala da eta saloia prentsa kazetariz (Joxan Agirre, Felix Ibargutxi, Juan Luis Zabala), adiskideez eta literatur munduko jendeez bete da. Iñaki Aldekoak editore bezala hasten du sesioa, gero Markos Zapiainek egiten du bere analisisia eta azkenik Ramon mintzatu zaigu bederatzirte luze erditzen kostatu zaion haur berriaz, alegia, *Martutenez*. Eta *Berria* egunkarian honako komentarioa irakurri ahal izan dut:

Literaturaren itsasgora gaur goizean izan da, Ramon Saizarbitoriaren (Donostia, 1944) *Martutene* eleberriaren aurkezpenarekin. Bederatzirteren ostean, ukitu melodramatikoa duen liburu mardul batekin itzuli da idazlea. Denbora asko izan liteke, baina taxuzko idazkerari eta berrikusketari behar den adina egun eskaini behar izan dizkio, eta nobela hau ongi landuta dator; “ez da memeloentzat”, esan du hark. “Libre” sentitu da idaztean. Idazteko estiloa saldu gabe, Saizarbitoriari aitortu du inoiz baino askeago sentitu dela; urteak bete-zearen abantaila omen galtzeko gauza gutxiago izatea. Idazleak adierazi du “fede onez” idatzitako eleberri bat dela *Martutene*, eta ez dela “batere aspergarria”. Errealitateari fikziozko ukitua eransten dio berriz ere idazleak. Funtsean, erruduntasuna eta emakumea dira, idazleak azaldu duenez, nobelaren gai nagusiak. Nobelaren istorio asko kontaktzen dira, baina joanetorrien gainetik pertsonaiek daukate berezko nortasuna eta indarra, beren harremanekin eta beren afektuekin. Bi kontaketa batzen ditu bakarrean: Iñaki Abaitua ginekologoak egindakoa kapitulu bakoitietan; Julia itzultzaileak egindakoa bikoitietan. Pertsonaia batzuk, ordea, bi kontaktetan ageri dira; Martin izeneko idazlea eta Lynn izeneko soziologo estatubatuarra, adibidez. Eta beste batzuek atzera begiratzen dute, aurretik ere izan baitziren protagonistak. Labur esanda, ezer berritailerik ekarri barik, baina sekula ezagutu izan ez bagenu bezala. Donostiako hotel batean aurkeztu du liburua Saizarbitoriari, gaur goizean, eta alboan izan ditu literatur munduko lagun ezagun ugari: Mi-

kel Hernandez Abaitua, Joxean Agirre Odriozola, Koldo Izagurre... Azken horrentzako hitz bereziak izan ditu eta eskerrak eman dizkio zuzenketa lanetan laguntzeagatik. Aurkezpenean laguntzaile aipagarri bat izan du ondoan Saizarbitoriak: Markos Zapian idazlea. Honek adierazi du argia dela Martutene liburuko berritasuna, aurreko eleberrietako iluntasunean puntu argiak pizten dituela nobelak. Zapiainen iritziz, erruduntasunaren gaia jeloskortasunaren itzalean gelditzen da; Saizarbitoriak, ordea, aurkakoa adierazi du. Irakurri egin behar arrazoiak banatzeko.

Apirilak 22.

Berrito idazten dit Mikelek argazki batzuek bidaliz eta esanez nola etzi, apirilak 24, Ernest Lluch kultur etxean, Iban Zalduak bere biodiskografiak irakurriko dituen eta Xabier Montoiak ipuin horietan agertzen diren abestiak kantatuko. Eta ea joango garen Ramon, Iñaki, bera eta neroni entzutera. Baiezkotan gelditzen gara. Bidali dizkidan argazkietarik bat hautatuko nuke bereziki hemen ezarri behar banu, bertan honakook gaudelarik. Ramon predikari eta denak berari begira, baina sermoilari itxura irribarreak eta esku ezkerrean daraman edontziak kentzen diote. Aurrez aurre: kirkurua osatuz Gorka Arrese, Koldo Izagurre, Ramon Etxezarreta, eta neroni.

Apirilak 26.

Gaur Patxi Zabaletak GARA egunkarian Bernart (sic) Etxepare euskal poetaren bizitzaz artikulu luzea idazten du, eta beste gauza anitzen artean diosku, nola Antonio Manrique de Lara delakoak ultimum bat igortzen dion Baionako apezpikuari Etxepare Garaziko artzizpreste izenda dezan. Jose Maria Huartek *Euskalerrriaren Alde* errebistan 1926an plazaratu bi dokumentuetarik lehenean Gonzalo Pizarro kapitainak, Mexiko konkistatu zuenaren aitak galdetzen dionean tropen mugimenduez hauen berri ematen dio, eta lekukotasun hori *Dechapare* izenez zinatzen du. Huartek aipatzen duen lekukotasun hori ikustera joan naitzen arren Nafarroako artxibora jakitearren besteak beste nola zinatzen zuen gure izen ezaguneko lehen poetak, ez da bertan aurkitzen. Bere etxean eta agirien artean jaso edo gorde ote zituen Huartek? Bigarren dokumentuari dagokio, noski, Zabaletak dioena, eta ikusten denez izan zituen gora behera zenbait garaiko apaiz eta agintariek, bereziki Don

Pedro de Mendikoagaren garaian joko baimendua zegoelako eta berak debekatuko zituelako. Agiri eta lekukotza hauek Juan de Orbara lizentziatuaren aferean ageri dira. Eta jakina da, nola Orbarak, Miguel de Jaso eta Juan de Jaso, San Frantzisko Xabierren anaiekin batera, hala nola Juan de Agerre Etxalarkoa, Biktore Maulekoa eta beste zenbait guda-riekin Amaiurren errege legitimoak defenditu zituen, hots, Henri IIa, eta azkenean gora-behera ugariren ondoren Urdazubiko priore izatea lortu zuen 1522tik 1550eraino.

Maiatzak 12.

Bernardo Hürch nire adiskide austriarrak, Grätzeko Unibertsitatean Schuchardt katedraduna eta Humboldten *Opera Omnia*ren editoreari idatzi diot eskatuz Gosela Immelt, Darmstadt-eko Liburutegiko zaindariak alemanez bidali didan gutuna itzul diezadan, eta itzulpenarekin batera erantzuten dit, ikusten ari dela lanean ari naizela eta beraz ongi. Nire kontsultaz deus berririk ez, alegia, Van Eys-ek 1896an berrargitaratu zuela Iruñean 1596an moldiztegitatutako *Refranes y Sentencias...* liburu ospetsua, baina tamalez, bakarra Darmstadeko liburutegi Granducalean zegoena Bigarren Mundu Gerran erre egin zela. Eta beste erantzun baikorrik ezin zidala eman, eta desiorik hoberenekin agurtzen zen. Bilatzen jarraitu beharko ea beste nonbaiten gordetzen den aleren bat.

Maiatzak 27.

Igandea. Goizeko bederatzi t'erditan Donostiatik atera gara Parentziako bidean, Marga gidari, Mikel eta hirurok. Eguerdin aldera Aguilard de Cambora iritsi eta bertan bazkaldu dugu menu xume bat, baina nahikoa. Gero lakuak eta Poteseko bidean diren ermitatxoak bisitatu ditugu. Cervera del Pisuerga-ko Hotel Peñalabran hartu dugu ostatu. Afaldu eta ibilalditxo bat eman ondoren ohera.

Maiatzak 28.

Zazpi t'erditan jaiki gara Curavacaseira igotzeko asmotan (2520 metro). Iritsi gara *Vidrieros* herrixkara eta hementxe aparkatu dugu. Behar bezala jantzi, botak aldatu, motxilan ura, barra energetikoak eta janaritxo batzuk sartu eta bagoaz erreka baten ingurutik gorantza. Belardi eder batera iritsi eta hemendik gorantz, harri kozkorrez beteriko bidean gabiltz. Harraldea da, La Pedrera deitua. Marga berehala nekatzen hasi

da aldapa gogortzen hasi denean eta ez dihoala gorago, dio, eta nik pixkat goragoxera iritsi naizenean eta aski pikua sentitu dudanean bidea esan diot Mikeli berak zanpa dezala gailurra, Margarekin beheko tabernan itxoingo dugula. Lauzpabost ordu ibilitakoan, batez ere bide lauan, sartu gara tabernan otordua egitera, bertako tabernariarekin hitzegiten hasi garelarik. Julio, ingeniari elektronikoa da, baina aspertu zen ikasleez eta erabaki zuen paraje eder hauek ikusi zituenean bertan gelditzea. Gauean, afaldu ondoren beribilez erreka ondora goaz oreinak ikustera. Argi luzeak ezarritakoan hantxe ikusi ditugu batzuk ziztu bizian karretera jauzika igarotzen.

Maiatzak 29.

Mikelek Curavacasetik beherakoan kolpe handixamarra hartu zuen atzo ezker belaunean eta ez dakigu ongi errekueratuko den, beraz, pomada batez ongi ihurtzi eta ihurtzi ari zaigu eta pastila batzuk ere oinazearen kontra hartzen. Baina gogorra da benetan Mikel eta pasatuko zaio, edo bederen iraungo du kexa haundirik atera gabe. Beraz, arratsaldean ibilalditxo bat eman dugu eta badirudi Mikeli zangoak ongi erantzuten diola, errekueratzen ari dela. Resines herritxoan zerbeza bana edan dugu, tximuen urdaizpaikoa, hots, kakauete batzuek jan ditugu haurrak bezala, eta aitzina.

Maiatzak 30.

Peñalabra kaskoraino igo gara hirurok. Margaritak harri eta zur utzi gaituelarik, bere pausu mantsoan, baina polliki-polliki kaxkoraino igo gara, Mikelek hasieran sasi tartean sartu gaitu eta hamaika ahapaldi entzun behar izan ditu gidari adituak. Gailurretik Kantabriako uren banaketa eta lauzpabost herri txiki ikus daitezke. Eguraldi ona denean Santanderreraino ikusten ahal omen da. Jaitsi eta Cantagudako jate-txean bazkaldu dugu, aldameneko tripandi zatarraren hitzjario lotsagabea entzun behar izan dugularik. Gauean ohi bezala oreinak ikustera ibai ertzera.

Maiatzak 31.

Goizeko zazpiak laurden gutxi eta autobus geltokian gaude, Burgo-serako autobusa zazpiak eta laurdenetan baitator. Igo da Marga etxerako bidean, joan beharra baitauka, ama gaixo dagoenez. Mikelekin *El Ro-*

ble-n gosaldu dut bigarrenez, gasolinez depositoa bete eta bagoaz Lago de Lomas-erantz. Bidean mendizale amorratu batzuek ikusi ditugu arinarin zihoazela. Botak jantzi eta hantxe goaz goruntz polliki-polliki. Hamaikak eta laurdenetarako lakuan gaude eta Mikelek kontatzen dit nola ibili zen gailur haietatik aurreko batean. Mendi izenentzat daukan memoria harrigarriaz aipatzen dizkit: Agujas de Cardaño, Tío Celestino, Pico de las tres provincias, Peña Prieta... Hiru ordu gora eta bi behera. Iritsitakoan tabernara Albariño botila eskatzen dugu, eta gazpatxoaren ondoren haragi egosia. Behikia aski ona. Albertsigoak ere onak eta kafea. Ohi bezala itzultzen gara siesta ordurako Hotelera eta liburu baten konpainian lo kuluxka egiten dugu. Gero Liburutegiko ordenagailuetan interneten barrena nabigatzen dugu. Hotelean afaldu, Bertarekin solasean aritu eta hurrengo egunerako kontua eskatzen dugu.

Ekainak 2.

Palencia hiri bururako bidean Fromistako eliza erromanikoa bisitatu dugu. Kapiteletan, harrizko zutabeetako buruxketan hau bai dela irudien aberatsa. Gai dekoratiboak, hegaztiak, oreinak, basahuntzak, otsoak haurrak jaten, ahateak, gizonak arrekonkon, pittilina erakutsiz, Adan eta Ebe larrutsik sugearen sagarra irentsiz... Palenciara iritsi eta parkinean berebila utzi ondoren, oinezkoentzat diren kaleetatik paseo eder bat ematen dugu plaza nagusiraino. Kiosko batean *El País* erosi eta *Palencia, la Primera Universidad Española* erakusketa ikusi ondoren, eseri gara egunkaria irakurtzera lasai-lasai eta ordu biak inguratu direnean *La Encina*, alegia, Artea jatetxera joan gara, Mikelek gaur berak inbitatuko duela, dio. Eta otordua primerakoa izan dugu. Aurretik barazki batzuk eta ondoren axuria, ardoa, *Gavilán* markakoa, ona benetan. Mutil gazte talde euskalduna ere aldamenen bazkaltzera eseri da, eta nabarmena da gaztediak badakiela ere bere burua zaintzen, eta harmonia mantentzen. Jesus Prieto, UNED-eko bizerrektore izana eta Bellas Artes-etako zuzendariarekin pare bat hitz ere egin ditugu, hantxe baitzegoen donostiar emakume pollit batekin mokadu bat hartzen. Ramoni buruz galdetu dit eta nik ditudan albisteak kontatu ondoren, esan dit saiatuko dela berriro antolatzen, ahal izanez gero, hizkuntza ezberdinetako narrazaileen topaketak. Beraz, bagoaz polliki-polliki mendian bost egun ibili eta arte pixkat ikusita etxeruntz, gure Donostia ederrerrantz.

Ekainak 6-7-8.

Karmen, Indio, Kontxa, Marga eta bostok bagoaz bi gau pasatzera Pirineoetara, *Refuge Wallon* deritzanera, hain zuzen. Cauterets-en gelditu ondoren eta beribilak Pont d'Espagne-ko parkinean, bagoaz polliki-polliki gorantz, eta ordu pare batean, andreak oso mantso baitoaz, iristen gara babeslekura. 1865 metrotan gaude eta parajea zoragarria da, eta hantxe errekan ikusten ditugu mendigoizale batzuek menditik jaitsita-koan larrutsik mainatzen. Aroa ezin hobea da. Itzuliño bat egin eta afaldu ondoren denak komunitatean gure gelara goaz Marga eta biok, beste hiru egon beharko dutelarik, beraz, ez hain eroso. Zerbait irakurri eta seko lo gelditzen gara. Bigarren egunean bost orduko ibilaldia egiten dugu. Gorantz hasieran eta nahiko mantso, dorpe xamar dabilen Kontxa lagundu beharrean aurkitzen gara errekar igarotzean. Denak gaude umore onean, India ezik. Hurrengo egunean goiz, alde egiten dute Karmen eta Indiok, eta gelditzen da Kontxa gure beribilean itzultzeko. 2151 metrotara dagoen *Refuge des Oulettes de Gaube*-ra igotzen gara bertan bazkaltzen dugularik lakuari begira primeran. Egun benetan zoragariak dira eta berriro itzultzeko gogoz gelditu gara.

Ekainak 7.

Jan Battit Orpustanek beti bezain adiskidetsu honako gutuntxoia bidali dit:

Ekhainaren 7-an, Patri Urkizuri, Eskermila, egin duzun aurkintza baliagarriaz lehenik, eta zure artikuluz: neurtzilari garaztarren bizian beharko da orai 1511 urtea segurrik ezarri. J. Haritschelharrek jadanik errana zautan. Hitz huntaz baliatzen niz, ezpazinaki ere, webgune bat badutala orai erraiteko: www.tipirena.net da. Baliagarri zaizun zerbait baldin bada, ikusiko duzu (zuzentzeko hutsik ere menturaz). Goraintzi eta egun batez ikus arteo.

Dena den, ez dakit kasu handirik egiten dioten Euskal Herrian Madriden argitaratzen ditudan artikuluei, zeina aurten argitaratuko den eta digitalizatu UNED-eko *e-space revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* aipatuan, non Bernat Etxepareren bizitza garaiaz albiste gehiago ematen ditudan, hala nola *Linguae Vasconum Primitiae* lehen euskal liburu inprimatuaz berrirakurketa.

Uztailak 17.

Serafin Baroja dela eta Euskal Idazleen Elkartetik honako gutuna bidali didate, hitzaldi bat proposatuz:

Kaixo, Patri.

Euskal Idazleen Elkartetik idazten dizut proposamen bat egiteko, Serafin Barojaren inguruan, hain zuzen ere. Zer eta nolaz azaltzen saiatuko naiz labur-labur. EIEk eta Donostiako Udalak hitzarmena sinatu dute aurten besteak beste **Literak-tum** jaialdian parte hartzeko, egile ikastaroak emateko eta literatura ibilbideak antolatzeko. Azken horretan kokatzen dugu zuri egon beharreko proposamena: literatura ibilbideetan. Lehena, Kattalin Elizegiri buruz egin genuen eta hurrengoa Serafin Baroja izatea gustatuko litzaiguke.

Alde batetik hori eta bestetik, Konstituzio Plazako liburutegiko aretoaren inguruko kezka (sotoa edo kripta esaten zaion hori). Areto horrek izena ez duela eta agian Serafinen izena jartzea pentsatu dut Liburutegi Nagusiko buru den Arantxa Artzamendik (harekin ari gara elkarlanean).

Beno, bi egitasmo horiek elkartu eta azaroa edo abendurako honakoa nahiko genuke antolatu: hitzaldi edo nolabaiteko aurkezpen bat eta literatura ibilbide bat, biak Serafin Baroja izpide. Bata eta bestearen edukia lantzeko zeu zara egokiena eta horrexegatik mezua.

Proposamen zehatza honakoa litzateke: hitzaldia zeuk egitea. Hitzaldi edo nolabaiteko aurkezpena.

Eta ibilbidearen edukia lantzea (puntuak, pasadizoak, datuak...), eta horren gainean beste norbaitek gidatzea taldea. Konstituzio plazan kokatu nahiko genuke jarduera hori. Horrela, Sotoan egin hitzaldia edo dena delakoa eta bertan hasi edo amaitu ibilbidea.

Ikusten duzunez ez dago erabakia egitaraua, baina argi duguna da zure partaidetza behar eta nahi dugula. Tira, zeuk esan zer deritzozun, gure aldetik esan gogoz eta ilusioz nahi dugula prestatu guztia. Zuk esan lasai asko beraz, baiezkoa ala ezezkoa eta lehena balitz joango gara guztia zehazten.

Bata edo bestea izan erantzuna, ondo izan eta laster arte.

Noski, ohi bezala, ezin ezetz esan honelako eskaera bati, eta proposamenari baiezkoa eman diot, hau da, erantzun diet prest nagoela Serafinez hitzaldi bat ematera.

Irailak 17.

Mungiatik jasotzen dut oraingoan gutuna, zehazki udaletxeko kultur zuzendariarengandik, eta Abbadia Jauregian dagoen afixen erakusketa dela eta herriko Lore Jokoen kariatara baliatu ahal izateko irudiak, nonbait aski laketu baitzitzaion Idoiari. Deitu ere egin dit eta nire izena eman baitio Celine Davadanek, afixen erresponsable edo gisara.

Aupa Patri

Idoia Ortiz de Zarate, Mungiako Kultur Zuzendaria naiz eta esan dizut moduan orain, gure asmoa da erakusketa bat montatzea Lore Jokoen lehen karteletan. Data aproposak: Urriaren bigarren hamabostaldia, urriaren 28an ospatzen dogulako Lore jokoak aspalditik. Bidaltzen dizkizut gure azken hiru urteko Lore Jokoen egitarauak, zuk ikusteko zelakoak diren.

Eskertuko nizuke posiblea ikusten badozu Mungiako Herrian Lore Jokoen Kartelak ekartea niri esatea eta azaltzea zein baldintzetan. Mugiako herri osoak Lore Jokoen parte hartzen du eta jai honek gero eta arrakasta gehiago du. Mila esker danagatik.

Idoia Ortiz de Zarate, Kultur Zuzendaria.

Bat gatoz, beraz, inolako arazorik gabe, Anton Abbadiaren ospea eta izena zabaltzearen egin litezkeen erakusketak ontzat jotzen baitugu Célinek eta biok, eta gelditzen gara urriaren 24erako egun honetan egiteko erakusketaren aurkezpena.

Urriak 10.

Ramon, Mikel, Iñaki eta neronek elkarrekin egin ohi izan ditugun afari edo otorduetan maiz agertu izan zaigu hitzegitea Jon Juaristiz, bere obraz eta deklarazio epatantez. Hala bada, *La caza salvaje* (Planeta 2007) Azorin saria irabazi izan duenaz suertatu zaigu oraingoan eta duela aste bat idazten nion Ramoni, ea irakurria zuen interneten *cordobapedia*-k zioena Martín de Arrizubieta Larrinagaz (Mundaka 1909-Córdoba 1988).

Benetan interesgarria pertsonaia eta Mikelek esan zuenez, eta Ramonek ezagutu izan zuenez pertsonalki, berari zegokiola sakontzea pertsonaia, zeren eta Juaristiren nobelan, eskasa izateaz aparte eleberria, egiantzatik urrutuzen baitzen eta aipatu pertsonaia errealez mintzatzerakoan (Piarres Lafitteren kasuan, adibidez) hauen iraingarri gertatzen baitziren burutzen ohi zituzten solasak eta ekintzak... Arrizubietak gerra zibila gudari gisa hasi, preso egina erreketeeek, hauen kapilau izatera iritsi zen. 1938an Frantziara erbesteratua, Partidu Komunista eta Legio Frantsesean apuntatu eta II Mundu Gerran alemanen konzentrazioko esparrutan egon zen. Hemendik libratu eta *Enlace* errebista nazizalean zuzendari izan zen 1944-45. urteetan.

Bertan idatzi zuen aleman gudalosteak Espainian sartu behar zuela eta Franco jeneralaren gobernua deuseztatu, eta benetako errejimen nazionalsozialista bat aldarrikatu, hala nola Euskadiren askatasuna eta hemen beste errejimen paretsua eraiki. Gerra kontseilu batean heriotzara kondenatu zuen Francok, baina indultoa lortutakoan Kordobara deserratu izan zen betirako. 70 urte inguruan Gabriel Aresti eta Lur taldekoekin, hala nola Alfonso Sastre eta Eba Forestekin harremanetan aritu zen. 1983an jubilatutakoan Euskadira itzuli zen, baina bertan aurkitu ez zuenez leku egokirik Kordobara bueltatu zen bertan hil zelarik 1988an, hogeita hamar urte Santa Marina Elizako bikario izan eta gero.

Urrriak 23.

Ekhiñe Egiguren donostiar idazle gazteak idatzi dit esanez nola ari den *Nekatoenea* Etxean hilabetea igarotzen, Euskal Kultur Erakundea, EIE eta Hendaiaiko udalarekin batera antolatzen dituzten egonaldietan eta nahi badut bere blogean bidenabar sortu gogoetak irakur ditzadan.

Kaixo Patri,
Ekhiñe Egiguren naiz, donostiarra. EIE, EKE eta IAZE-k hautatuta, Hendaiaiko Abbadia eremuan hilabeteko egonaldia egingen ari naiz (2012ko urrian), nire egitasmoa Anton Abbadia-
ren lore-jokoetatik eta egonaldiaren egunerokotik abiatuta poesia bilduma bat idaztea da. Anton Abbadia eta lekuaren historia ezagutzeko zure liburua irakurri berri dut “ANTON ABBADIA 1810-1897” biografia eta esan nahi nizun, benetan izugarri gozatu dudala liburua irakurtzen. Asko gustatu zait eta oso lagungarria izan da niretzat. Gainera, liburuaren ira-

kurketak, gaztelua eta inguruak hobeto ulertzeko aukera eman didate. Besterik gabe, eskerrak ematea da mezu honen helburua.

Eta bide batez, interesa baduzu edo nahi izanez gero irakur ditzazun, nire egunerokoaren zatiak blog batean erakusten ari naiz, hemen helbidea: <http://lorebakanak.wordpress.com/> *Milesker berriz ere. Ekhiñe Egiguren*

Benetan pozten da bat pentsatuz zer baitetarako balio duela idazten duenak, eta hautatu nuen ikerketa gaia ez zela izan batere desegokia, aproposa baizik.

Urriak 24.

Lore Jokoen Erakusketa Mungiako udaletxeko Erakus Aretoan dela eta gelditu ginenaren arabera banoa beribilez ia ezezaguna egiten zaidan herri honetara hitzalditxo ematera. Iritsitakoan jada iluna dago. Ikusten dut programa eta irakurtzen babesleak Udala, Bizkaiko Foru Aldundia, Jakiunde eta Lauaxeta 2012 Euskal Pizkunde erakundeak di-rela.

Aurkezpena Izaskun Uriagereka alkateak egiten du eta hitzaldia neronek arratsaldeko zazpiretan. Polliki antolatua dago erakusketa, eza-gutzen ditut Idoia Ortiz de Zarate liburuzaina eta kultur zuzendari dena, eta ekitaldia bukatutakoan Agus Pérez *Berria*-ko teatro kritikarekin, Ur-tzi nire semea ezagutzen omen du, eta hitz batzuek egin ondoren buelta Gipuzkoara. Liburu batzuek opari dizkidate bitartekari lanen eta hitzal-diaren truke, baina gasolina eta peajea ordaintzeko sos bat ere ez.

Urriak 25.

Literatura Dramática saileko Sari Nazionalen epai-mahaiko izatea suertatu baitzait behin berriro, eta eskatu didatenez aurkezteko tituluak, besterik ezean honakoak proposatu dizkiot Kultur Ministerioko idazkari lanetan dabilen Aliziari: Angélica Liddell: *El matrimonio Palavra-kis. Once upon a time in West Asphixia. O hijos mirando al infierno. Histerica Passio. Lesiones incompatibles con la vida.* Artezblai. Bilbao 2011. Eta Itziar Pascual: *Hijas del viento y otras piezas breves.* Artezblai. Bilbao 2011. Hala-ber eskatu diot nire partetik lehenbailehen egor diezazkidan beste titulu hautatuak ez baita asti askorik gelditzen irakurketarako.

Urriak 31.

Aspaldiko lagun zaharrari, Xabier Olarrari, eta Arantzazu Royori merito osoz itzulpenaren Euskadi saria eman dietenez Alaa Al Aswani egiptoar idazlearen *Jakobian eraikina* nobelaren itzulpenagatik (Igela, 2011) zorionak opa dizkiet adiskidetasunez. Eta epai-mahaikideen iritziz hauexek izan dira sariaren arrazoiak: «hizkuntza kalitate ona» erakusten du Royo eta Olarraren lanak. «Hizkera aberats eta joria nabari daiteke testuan. Ederki josi dute itzultzaileek euskaraz pertsonaia ezberdinei buruzko zatitxo osaturiko puzzlea». Horrez gain, Egiptoko kultura «gurera gerturatzeko ahalegina» egin dute itzultzaileek. «Azpimarratzekoa da jatorrizko testua arabieratik euskarara zuzenean ekartzearen meritua. Itzultzaileek duintasunez gaingitu dituzte arabieratik euskarara itzultzeko zailtasunak. Orobat, jatorrizkoan agertzen diren pertsona eta toki izenak euskarara egokitzeko egindako ahalegina ere nabarmendu nahi du epaimahaiak». Nabarmen denez, ez da batere lan erraza izaten edozein hizkuntzatik euskarara duintasunez eta txukun itzultzea, baina areago eta zer esanik ez jatorrizkoa arabea denean, noski. Biba zuek, beraz, ekarteagatik hain behartsu den gure kultur esparrura beste nobela eta literatur lan eder bat.

Azaroak 5.

Hamar antzerki irakurri behar izan ditugu *literatura dramática* sailleko sari nazionalerako. Anson, agure jasanezinak hitza eta pitza besterik ez du egin. Apo lirdingatsu baten eran, baba zeriola aldameneko neska kritikari ederrari begira, botazioak aurrera zihoazelarik azkenean Angélica Liddell-en apologia egin du eta honen, *La casa de la fuerza* lanari eman zaio. *El País*-ek honelaxe jaso ditu saridunaren hitzak: *Tal vez La casa de la fuerza es la obra en la que con más frenesí he intentado buscarle un sentido a la vida, había que salir del jodido túnel. La vida, ese lugar donde no vamos a dejar más rastro que el de una oruga aplastada en un camino, y aún así el amor fracasa, la inteligencia fracasa, y nos destruimos los unos a los otros, por cobardía, y humillamos y somos humillados, hasta el final*». Angélica González, ezizenez Angélica Liddell, ahots indartsuenetakoa bilakatu bide da ikuskizunen egungo panoraman, noski. Anson, bestalde, ez da isildu une bat ere, eta denetik bai baitaki, esan du beste gauzen artean euskal literaturako idazle guztiak hogeita hamabost urtetik beherakoak direla, Antonio Machadoren bertsoez oroitu naizelarik: *Castilla miserable, ayer dominadora, envuelta en sus andrajos desprecia cuanto ignora*.

Azaroak 11.

Lurdes Auzmendik Agustín García Calvo, azaroaren batean, Zamoran hilaren musaren zuzenbidea, helbide elektronikoa edota telefona eskatzen dit, alegia, Isabel Escuderorena doluminak bidaltzeko. Agustinekin eta Isabelekin genituen harremanak *Fiat umbra* itzulpena egin nioenez geroztik sakondu egin zen. Lehenik asteazketan joaten ohi nintzen noizean behin Maisua, *Jupiter tonante*, entzutera Ateneora, han bere ikasle, batipat neskatsa gazteez inguratua zegoelarik, baina nire *Gramática de la lengua vasca*, oparitu nioenetik ere maiztu egin ziren elkar topaketak. Princesa aldeko jatetxe batean otorduren bat egiten genuen eta bere solas jakintsuaz gozatzen nuen. Futbola telebistan ikusten genuen elkarrekin ere, eta esaten zuenez futbolaren denbora tragediaren iraupenarena da. Denbora perfektoa, arreta jasotzeko adinekoa, ordu t'erdia. Oparitu zidan ere bere lanik mardulena: *Tratado de Rítmica y Prosodia y de Métrica y Versificación*, (Zamora, Lucina 2006). Hizkuntzen erritmuaz gogoetak. Filologo, itzultzaile, hizkuntzalari, dramagile, poeta eta filosofo zamorano honek naturaren indar eta kemen berezia zeukan, eta gizon on bat zen. Parnasoan bego Iliadan ageri diren jainko eta jainkosen artean.

Azaroak 12.

Jan Battit Orpustan adiskideak badu liburu bat Bidasoatik honuntz oso guti ezaguna dena tamalez, *Précis d'Histoire Littéraire Basque 1545-1950. Cinq siècles de littérature en euskara* Izpegi argitaletxean plazaratua 1996an. Bertan 113. orrialdean esaten da nola Jean Munduteguy uzta-riztarrak hamaika bertso idazten dituen Pierre de Salaberry Parlamentuko abokatuaren kontra 1725ean, eta mostratzat bertso bakarra ematen du. Honekin, jakina den bezala ziri bertsoen zerrenda handituz doa, zeina hasten den gure literaturan hamalagarren mendean *Aragueko Patrikaren* kontrako bertso ezagunekin. Eskatzen nion bada ahal bazuen poema satiriko osoa eta hona ematen didan ihardespena:

Zure berrien ukaiteaz atsegin dut, eta eskertzen zitut delako “Tarbe”-ren dokumento hori igorririk (nahiz ez tutan ene genealogietan “Loperena” izenekorik aurkitzen). Munduteguy-ri doakonaz, kantu osoaren hatzemaitera enseatu niz, hemen baitut nunbait. Baina ezin egin dut ene paper metetan. Dena den aurki dezakezu zuhaurek: Mme. Duvigneau Légassek

Baionan (80 urtetan!) egin zuen tesian da, Uztarizko auzitegi-
giaz, eta uste dut Bordeleko artxihoan aurkitua zuela. “Les
jugements du tribunal du bailliage du Labourd” edo holako
izenburu zenbait du. Eztut uste agertu zela (nahiz ikhertzeko
den), badukete Baionako liburutegietan, ala fakultatean ala
hirikoan. Internetek erranen daukezu nun hatzeman. Esku-
pera jiten bailizait uste gabea, jakin-araziko dautzut. Tesia-
ko buruzagia (ez hoberena) M. Lafourcade anderea zen.

Uda Oihenarten *Notitiaren* frantsesera itzultzen eman dut.
Osoan ezarria (eta ahal bezain zuzendua) izanen da laster ene
web-gunean (www.tipirena.net). Osasunak adinarekin ako-
meatuz behar du atxiki.

Goraintziekin.

J.-B. Orpustan

Magdeleine Duvigneau-Légasse ikerlariaren tesiaren izen osoa, *Le
Bailliage du Labourd et ses jugements tant civils que criminels de 1680-84
à 1789-90* da, eta 1993an argitaratua, beraz, nire errua da edo euskal
literatura ikerlariena oraindik ez badut testu hori osorik esku artean,
jakinik hainbat idatzi euskaraz horrelako hauzi eta tribunaletako pape-
ren artean aurkitzen ahal direla.

Azaroak 27.

Arantxa Arzamendi liburuzain finak eta askotan nire Urumea er-
tzeko ibilaldietan elkar gurutzatzean agurtzen didanak irrifar xume eta
atsegin batez honako gutuna bidali dit Serafinen omenez egiteko diren
hitzaldi eta ibilaldiaz:

Adiskide,

Serafin Barojaren (Donostia, 1840 - Bera, 1912) heriotzaren
mendeurrenean Donostia Kulturak, Euskal Idazleen Elkarte-
ren lankidetzarekin, abenduaren 3an, iluntzeko 19:30ean, Pa-
tri Urkizuren hitzaldia eta abenduaren 4an, arratsaldeko
17:00etan, Jose Inazio Ansorenak gidatutako literatur ibilbi-
dea antolatu ditu.

Euskararen Nazioarteko Egunean eta Serafin Barojaren (Do-
nostia, 1840ko irailak 22 - Bera, 1912ko uztailak 16) heriotza-
ren vendeurrenean, Patri Urkizu idazleak hitzaldi bat eman-

go du donostiar ospetsu honen irudia ezagutarazteko helburuarekin. Hitzaldia Udal Liburutegi Zaharreko Ekitaldi Aretoa (sarrera San Jeronimo kaletik) izango da abenduaren 3an, astelehenean, iluntzeko 19:30ean.

Abenduaren 4ean, 17:00etan, Serafin Baroja, “Kaskazuri”, herriko seme alaia literatur ibilbidea euskaraz, Jose Inazio Ansorena Minerrek gidatua. Irteera Konstituzio plazatik egingo da eta izen ematea alde aurretik Alderdi Ederreko Liburutegi Nagusian.

Bietan izan naiz, noski. Lehengoan prestatua neukan power-pointak ez zuen funtzionatu eta beraz neukan testuari atxikita hitz egin behar izan nuen bai eta kantatu. Bertan zeuden Ramon eta Mikel bederen eta gustora gelditu zirelakoan nago, beste entzuleak bezala. Gero lauean ere ibili ginen aterkipean Ansorenak erakutsi zizkigun Serafinen Donostiako lekuak bisitatzen, biak osagarri izan zirelarik, ene ustez, baina doinu eta eretan ezberdinak.

Abenduak 31.

Beste zenbaiten urtezahar-urteberri on desioen adierazpen atseginen artean Patxi Intxaurrendieta adiskide ezin hobegoak, orain berritortu lanean ezarri dudana balada zaharren partiturak prestatzen eta moldatzen, honako gutuna bidali dit:

Urte Berri, Urte Zahar
Martzelino galtza zahar.
Urte Zahar, Urte Berri
Martzelino galtza berri.

Patri, ea aste honetan elkarrekin egoten garen. Dezente aurreratu dut lana orain arteko oporraldian. Bizpahiru kontutxo, oraingoz: Zalantzarik gabe, partiturak testuaren barruan txertatu beharko genituzke. Atzean, denak pilatuta, eranskin itxura hartzen du material horrek. Kantutegi-eta gehienetan, bestalde, txertaturik ageri da: Azkue, Donostia, Ansorena, Riezu, Antonio Zavala... Testuak transkribitzerakoan ezin dira antzeko irizpideak baliatu? Antzeko edo berak. Badakit ez dela gauza bera Bizkaiko balada bat eta Zuberoakoa, baina gaur egun bada horretan sakondu duen lanik. Jose Ignazio Ansorenak osatutako kantutegian irizpide jakin bat dago.

Ondo legoke haren “Bereterretxen kantorea” eta gurea alde-
ratzea. Joanito Dorronsororen doinu bilduman ageri da Txi-
rritaren Canovasi buruzkoa. Gurearekin aldetuz: *Hil-Il; eziya-
haziia (hezia); garbiak-garbiyak; nasiya-nasia...* Dena dela, testua
bera ere ez dator bat gurearekin. Harenean zortzikoa da eta
gurean hamarrekoa. Gaia landu zuten Ibon Olaziregi, Jose Ig-
nazio Ansorena, Jon Bagües, Joxe Mari Berasategi, Joxe Anto-
nio Mujika eta Mikel Zalbideren lanean oinarriturik, Andres
Alberdik “Estandarizatu gabeko solasak nola eman ikaslibu-
ruetan” lana prestatu zuen, eta bertan ageri diren irizpideak
gure lana osatzerakoan baliatzeko modukoak direla iruditzen
zait. Izango duzula pentsatzen badut ere, honekin batera bi-
daltzen dizut PDF formatuan. Asko dago hitz egiteko, Patri.
Ea noiz elkartzen garen. Goraintziak etxekoei eta zuretzat
besarkada estu bat.

Patxi.

Zentzuduna da erabat Patxi ohar horiek egiten dizkidalarik, baina
bi gauza ezberdin dira testu bat moldatzea ikasleentzat, eta beste bat
saiatzea ahalik eta fidelena izaten sortzailearekin, hots, honen euskal-
kiarekin eta honek idatzitakoarekin, kontserbatzea berezitasunak, le-
gezkoa baita, grafia eguneraturik eman arren, eta baziren hautaketa
batzuek nire gogoko ez zirenak Alberdiren erabakietan.

Beste zenbaitetan bezala gaur bertan agertu naiz Lezotik basoerdi
bat hartzera adiskideekin. Patxi, Mikel, Fermin, Manueltxo, Esteban, Pe-
llo eta besteekin eta koplak hauek kantatu ditugu Aizpea Tabernan tradi-
zioari jarraiki:

Hau haizearen epela,
Airean dabil orbela,
Etxe hontako jende leialak
Gabon Jainkoak diela.

Lezo ta Errenteriyá
Hirugarrena Oiartzun,
Nere lagunak Dios te salve
Garbuarekin erantzun.

Dios te salve, ongi etorri,
Gabon Jainkuak diela,
Legiarekin konpli dezagun
Urte berriaren bezpera.